

UCHWAŁA NR LVII.390.2023
RADY MIEJSKIEJ W UJEŹDZIE

z dnia 27 marca 2023 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Ujazd
na lata 2023-2026”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840) **Rada Miejska w Ujeździe uchwała, co następuje:**

- § 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd na lata 2023-2026”, zaopiniowany pozytywnie przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu, stanowiący załącznik do uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Ujazdu.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia opublikowania w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

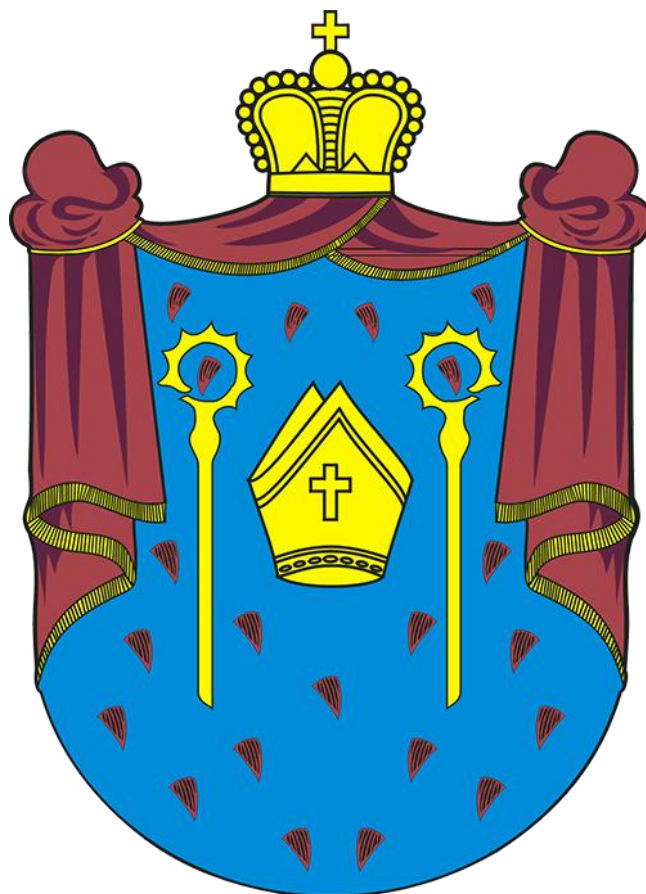
Tomasz Cichoń

Załącznik do uchwały Nr LVII.390.2023
Rady Miejskiej w Ujeździe
z dnia 27 marca 2023 r.

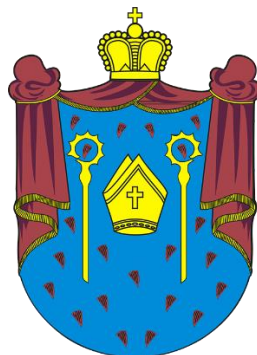
GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY UJAZD NA LATA 2023 - 2026

Ujazd 2022 r.

ZLECENIODAWCA:

Urząd Gminy Ujazd
ul. Sławęcińska 19
47-143 Ujazd
tel. 77 40 487 50
umig@ujazd.pl
www.ujazd.pl

WYKONAWCA:

RELIKT

Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.reliktarcheologia.pl

Autor opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec
Kornel Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	5
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	12
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	12
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	12
4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.....	13
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020-2023	14
4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego	15
4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego - Opolskie 2030 r.	16
4.2.4 Strategia Rozwoju Powiatu Strzeleckiego na lata 2021-2030	16
4.2.5 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Strzeleckiego na lata 2019-2022.....	17
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	18
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Ujazd na lata 2015-2025	18
5.1.2 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Ujazd do roku 2023	19
5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ujazd	20
5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ujazd	23
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	32
5.2.1 Charakterystyka gminy	32
5.2.2 Rys historyczny gminy Ujazd	33
5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	39
5.2.4 Zabytki archeologiczne	51
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	52
5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków	52
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	54
5.5 Dziedzictwo niematerialne.....	55
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	56
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	58
7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	59
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	62
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	63
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	66
ANEKS 1.....	68
ANEKS 2.....	72

1. WSTĘP

Program ten stanowi aktualizację opracowanego dokumentu - Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd na lata 2019 - 2022, który został przyjęty uchwałą nr XI.80.2019 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 29 sierpnia 2019 r.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodząc powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym, czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów. Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania *Programu*. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym IX rozdziale opisano realizację i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840, ze zm.*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,

4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

➤ **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483, ze zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. z 2022 poz. 840*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

- „1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:
- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
    - a) krajobrazami kulturowymi,
    - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
    - c) dziełami architektury i budownictwa,
    - d) dziełami budownictwa obronnego,
    - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
    - f) cmentarzami,
    - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
    - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
  - 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
    - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
    - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
    - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego

morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku, gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. 2022, poz. 503). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. 2021, poz. 2351, ze zm.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2012, poz. 1973, z późn. zm.). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisany do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2022, poz. 916, z późn. zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2021, poz. 1899, z późn. zm.). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
  - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,

- art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 194, z późn. zm.*). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 1327, z późn. zm.*). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 385*). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

➤ **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2019, poz. 1479, z późn. zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

➤ **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2020, poz. 164, z późn. zm.).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019 r. poz. 1721);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011, Nr. 89, poz. 510).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),

- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Dokument - The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd zgodny jest z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPONZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022¹

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P.2019.808).

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach tego programu będą realizowane następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.

¹ *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022*, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r.

- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- ✓ wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- ✓ ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- ✓ wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- ✓ powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- ✓ upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- ✓ podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- ✓ kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- ✓ program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030²

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych
- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,

²Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, przyjęta uchwałą nr 155 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów "Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich". Wytyczne tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd zgodny jest z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta.

4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020-2023

Program Opieki nad Zabytkami Województwa opolskiego na lata 2020-2023 został przyjęty Uchwałą Nr XX/190/2020 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 lipca 2020 r.

Dokument o charakterze strategicznym dla efektywnego zarządzania, zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego w województwie opolskim. W Programie określono Misję: *Poznanie, akceptacja i odpowiedzialność za dziedzictwo kulturowe, które prowadzi do skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami regionu oraz wyznacza kierunki rozwoju Opolszczyzny.*

Ponadto zakreślono Wizję opieki w 2023 r.: „Opolszczyzna to region przenikających się kultur, które działają na rzecz wspólnego dobra jakim jest dziedzictwo kulturowe. Mieszkańcy są świadomi wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego jako pamiątki przeszłości, która buduje tożsamość regionu, oraz dziedzictwa, które inspiruje i aktywizuje do działania na rzecz rozwoju województwa i społeczności lokalnych. Dzięki akceptacji dziedzictwa, współpracy, dostępnym narzędziom i przyjętym rozwiązaniom systemowym, ukierunkowanym na rzecz zadbanego zasobu materialnego i przyrodniczego oraz trosce o dziedzictwo niematerialne, region wzmacnia swój potencjał społeczny, turystyczny i rozwojowy.

Program Zakłada dwa główne cele strategiczne ze szczegółowymi priorytetami:

Cel strategiczny I - Skuteczna ochrona i opieka nad regionalnym dziedzictwem kulturowym:

Priorytet I: Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Priorytet II: Badanie, dokumentowanie i monitoring zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Priorytet III: Ochrona krajobrazu regionu uwzględniającego wartości kulturowe i przyrodnicze.

Priorytet IV: Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny II – Zasoby dziedzictwa kulturowego jako źródło tożsamości i wyznaczenia kierunków rozwoju województwa opolskiego:

Priorytet I: Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej.

Priorytet II: Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Priorytet III: Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe.

Priorytet IV: Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu.

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego został przyjęty Uchwałą Nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 września 2010 r. Dnia 24 kwietnia 2019 r. została uchwalona zmiana PZPWO Uchwałą Nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego.

Dokument jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu, rozumianej jako celowe oddziaływanie władz województwa na rozmieszczenie funkcji i przestrzenne różnicowanie dynamiki rozwoju. Głównym zadaniem planu jest określenie przestrzennych uwarunkowań rozwoju oraz kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego w ciągu najbliższych kilkunastu lat, w dostosowaniu do strategicznych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego województwa z równoczesnym uwzględnieniem koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Stanowi on punkt wyjścia dla opracowania innych wojewódzkich programów i dokumentów strategicznych.

Kwestia środowiska kulturowego regionu została poruszona w rozdziale poświęconym planowaniu przestrzennemu. Wśród celów zagospodarowania przestrzennego w zakresie osadnictwa wymienia się utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci osadniczej województwa, podkreślając również jako jedną z głównych zasad zagospodarowania przestrzennego „nacisk na zapewnienie wysokiego poziomu ładu przestrzennego rozumianego jako dążenie do harmonii, uporządkowania, proporcjonalności i równoważenia środowiska przyrodniczego i kulturowego z potrzebami urbanizacji”. Również rozdział traktujący o turystyce w istotny sposób dotyka spraw związanych z dziedzictwem kulturowym. Według autorów opracowania, ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego warunkuje rozwój turystyki. W związku z tym kierunki polityki przestrzennej w tym obszarze obejmą m.in.: ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych, ochronę, modernizację, konserwację i odbudowę obiektów i układów zabytkowych oraz innych obiektów kultury, budowę systemu szlaków tematycznych, w tym o zasięgu międzyregionalnym.

Obszerny rozdział planu poświęcono bezpośrednio dziedzictwu kulturowemu Opolszczyzny, co pokazuje, jaką do tej dziedziny życia społecznego przykładają władze samorządowe województwa. Dokument, cytując ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i przypomina, że „ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego powinno generować rozwój innych dziedzin życia regionu. Obiekty kultury materialnej powinny być wykorzystane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji i nadania im odpowiednich funkcji użytkowych”. Główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie dziedzictwa kulturowego:

1. Zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej poprzez:
  - wymóg uczynienia historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
  - wymóg dostosowania nowej zabudowy w zakresie skali, formy, materiału i koloru do zabudowy historycznej,
  - wymóg szczególnej ochrony elementów tworzących zabytkowy charakter przestrzeni.
2. Obejmowanie prawną ochroną dziedzictwa kulturowego poprzez opracowywanie mpzp z określeniem stref ochrony konserwatorskiej – priorytet dla obszarów cennych pod względem zabytkowym.
3. Nadawanie mocy prawnej Gminnym Ewidencjom Zabytków poprzez umieszczanie ich w mpzp.
4. Kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych.

5. Wykorzystanie obiektów i obszarów zabytkowych do pełnienia określonych funkcji, zgodnych bądź niekolidujących z ich zabytkowym charakterem.
6. Oszczędne kształtowanie krajobrazu kulturowego, a także przeciwdziałanie rozpraszaniu historycznie ukształtowanej zabudowy.
7. Ekspozowanie regionalnych cech środowiska kulturowego województwa opolskiego.
8. Inicjowanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez tworzenie pomników historii i parków kulturowych w symbiozie z przyrodą i wymogami rozwoju społeczno-gospodarczego.

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego - Opolskie 2030 r.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego - Opolskie 2030 r. przyjęta została uchwałą Nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 r. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji.

W Programie wyznaczono cele strategiczne w trzech obszarach: Człowiek i relacja, Środowisko i rozwój, Silna gospodarka. Wymieniono również cele operacyjne i kierunki działań. Poniżej wymieniono te, które dotyczą dziedzictwa kulturowego regionu.

Cel: Trwałe więzi społeczne

Kierunki działań, m.in.:

- ✓ budowa systemu wsparcia rewitalizacji,
- ✓ rozwój społeczeństwa wielokulturowego.

Cel: Ceniona marka regionu

Kierunki działań, m.in.:

- ✓ dbałość o zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego,
- ✓ rozwój silnych produktów turystycznych.

W Strategii wyznaczono także pięć obszarów strategicznej interwencji (OSI): Subregion Aglomeracja Opolska, Subregion Brzeski, Subregion Kędzierzyńsko-Strzelecki, Subregion Północny, Subregion Południowy. W stosunku do nich wskazano szczegółowe cele polityki przestrzennej, cele te dotyczą również dziedzictwa kulturowego regionu. Wskazano w nich takie cele jak:

Poprawa ładu przestrzennego:

- ✓ Kształtowanie atrakcyjnych przestrzeni publicznych,
- ✓ Zwiększanie partycypacji społecznej w działaniach planistycznych,
- ✓ Ograniczanie rozpraszania zabudowy,
- ✓ Wprowadzanie rozwiązań poprawiających bezpieczeństwo publiczne,
- ✓ Ochrona zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych.

Wzmocnienie funkcji kulturowych:

- ✓ Ochrona zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
- ✓ Stanowienie pomników historii,
- ✓ Tworzenie parków kulturowych.

4.2.4 Strategia Rozwoju Powiatu Strzeleckiego na lata 2021-2030

Strategia Rozwoju Powiatu Strzeleckiego na lata 2021-2030 przyjęta została uchwałą Nr XXV/242/2020 Rady Powiatu Strzeleckiego z dnia 23 grudnia 2020 r. Strategia Rozwoju Powiatu Strzeleckiego to dokument kreujący politykę rozwoju, wyrażający dążenia społeczności powiatu oraz określający zadania dla samorządu.

W Strategii wśród najcenniejszych zabytków powiatu strzeleckiego wymieniony jest m.in. historyczny układ ruralistyczny w Ujeździe. Natomiast wśród zabytkowych kościołów i kaplic z terenu gminy Ujazd wymieniono: Jaryszów - kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Klucz - kościół św. Elżbiety, Olszowa - kościół Matki Boskiej Śnieżnej, Ujazd - kościół św. Andrzeja, Ujazd - kościół pątniczy Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, Zimna Wódka - kościół św. Marii Magdaleny.

W Strategii wyznaczono trzy główne cele strategiczne:

Infrastruktura. Cel strategiczny 1. Budowanie atrakcyjności inwestycyjnej obszaru w oparciu o nowoczesną infrastrukturę i ochronę środowiska naturalnego.

Usługi publiczne. Cel strategiczny 2. Poprawa dostępności oraz podniesienie jakości świadczonych przez powiat strzelecki usług publicznych.

Wspólnota i tożsamość. Cel strategiczny 3. Tworzenie aktywnego i zintegrowanego społeczeństwa obywatelskiego.

Do każdego celu strategicznego zostały wyznaczone cele operacyjne. Poniżej wymieniono te, które dotyczą ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny 1.1 Wzmocnienie konkurencyjności powiatu i tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju przedsiębiorczości:

- ✓ Wspieranie inicjatyw związanych z rozwijaniem turystyki jako branży wschodzącej na terenie powiatu strzeleckiego, poprzez działania doradcze, marketingowe, promocyjne i planistyczne.

Cel operacyjny 1.2 Atrakcyjna przestrzeń i rozwój infrastruktury technicznej:

- ✓ Ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym ochrona i rewaloryzacja zabytków.

Cel operacyjny 3.1 Stymulowanie wspólnoty mieszkańców poprzez wspieranie inicjatyw i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego:

- ✓ Wzmacnianie poczucia tożsamości terytorialnej, kulturowej i społecznej powiatu strzeleckiego.
- ✓ Organizowanie wydarzeń mających znaczenie dla rozwoju i upowszechniania rekreacji, wypoczynku, kultury, sportu i nauki.

Cel operacyjny 3.2 Budowanie tożsamości zamieszkujących obszar w oparciu o zwiększenie dostępności oferty kulturalnej:

- ✓ Wspieranie przez powiat strzelecki działalności kulturalnej prowadzonej przez organizacje społeczne, placówki oświatowe oraz instytucje kultury ze szczególną rolą Powiatowego Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich.
- ✓ Organizacja imprez sportowych, rekreacyjnych i wydarzeń społeczno-kulturalnych na terenie powiatu.
- ✓ Promocja powiatu strzeleckiego, w tym w zakresie wydarzeń w obszarze kultury, sportu i edukacji poprzez lokalne media tradycyjne oraz social media.
- ✓ Wspieranie działalności kulturalnej w zakresie dostosowania do stanu epidemii oraz innych sytuacji kryzysowych.
- ✓ Wspieranie lub powierzanie realizacji zadań publicznych podmiotom działającym w sferze pożytku publicznego np. organizacjom pozarządowym.

Cel operacyjny 3.4 Dbłość o dziedzictwo historyczne i kulturowe Powiatu Strzeleckiego:

- ✓ Promocja dziedzictwa kulturowego powiatu poprzez działania edukacyjne w szkołach oraz marketingowe.
- ✓ Ochrona i rewaloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego.
- ✓ Współpraca na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami.

4.2.5 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Strzeleckiego na lata 2019-2022

Program opieki nad Zabytkami Powiatu Strzeleckiego na lata 2019-2022 przyjęta została uchwałą Nr III/42/18 Rady Powiatu Strzeleckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

Dokument o charakterze strategicznym dla powiatu strzeleckiego. Nadrzędnym celem polityki powiatu w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest ochrona oraz efektywne zarządzanie materialnym dziedzictwem kulturowym, dążenie do poprawy stanu zabytków, ich odbudowy, adaptacji i rewitalizacji w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

W dokumencie wskazano główne priorytety:

Priorytet I: ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM

Kierunki działań:

- poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,
- opieka i promocja Pomnika Historii „Góra Św. Anny”,
- podnoszenie rangi obiektów i zespołów zabytkowych.

Priorytet II: KSZTAŁTOWANIE I OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Kierunki działań:

- poprawa wizerunku przestrzeni publicznej na terenach wiejskich,
- rewitalizacja terenów miejskich,
- rozwój turystyki z wykorzystaniem zabytkowych zasobów.

Priorytet III: PIELĘGNACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

Kierunki działań:

- wzrost poziomu edukacji historycznej nt. regionalnego dziedzictwa kulturowego.
- promocja lokalnych walorów zabytkowych, tradycji i obrzędów.
- zwiększanie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne i edukacyjne.

Wśród propozycji działań konserwatorskich przy zabytkach na lata 2019-2022 znajdujemy również szczególnie ważne dla Gminy Ujazd:

- rewitalizacja szczególnie wartościowych, zdegradowanych zabytkowych obszarów miejskich,
- zakładanie instalacji odgromowych i przeciwpożarowych w kościołach drewnianych oraz regularna impregnacja drewna,
- współpraca z OWKZ,
- kontynuacja przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków oraz zmiana uchwały, z uwzględnieniem obowiązujących przepisów dających możliwość dotowania także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- ujednolicenie oznakowania mogił związanych z powstaniami śląskimi.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Ujazd na lata 2015-2025

Strategia Rozwoju Gminy Ujazd na lata 2015-2025 przyjęta została uchwałą Nr XVIII.94.2016 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 30 marca 2016 r. Strategia jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu lokalnego, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni gminy.

W aktualnej strategii zabytki i dziedzictwo kulturowe stanowią jedynie tło dla proponowanych działań, dotyczących głównie obszaru miasta Ujazd.

Priorytet I: Dobre warunki zamieszkania

Cel Strategiczny C1: Ujazd gminą o wysokim standardzie zasobów mieszkaniowych.

Cel Szczegółowy Cs1: Utrzymanie dobrej jakości infrastruktury mieszkaniowej i zwiększenie dostępności do zasobów mieszkaniowych.

Kierunek K2: Modernizacja i/lub renowacja istniejącej substancji zabytkowej.

Priorytet III: Szeroka oferta spędzania wolnego czasu z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych.

Cel strategiczny C5: Ujazd gminą o atrakcyjnych zasobach przyrodniczych i kulturowych.

Cel szczegółowy Cs9: Zachowanie i popularyzacja walorów kulturowych.

Kierunek 37: Modernizacja i kompleksowe zagospodarowanie ruin Zamku wraz z otoczeniem.

Kierunek K38: Wytyczenie ścieżki poznawczej łączącej elementy historyczne i architektoniczne w obszarach istniejących układów urbanistycznych oraz ich promocji.

Kierunek K39: Promocja i rozszerzenie lokalnej oferty wydarzeń kulturalno-rozrywkowych w skali ponadlokalnej.

Cel strategiczny C6: Ujazd gminą oferującą miejsca wypoczynku, sportu i rekreacji oraz spotkań.

Cel szczegółowy CS10: Zagospodarowanie i rewitalizacja przestrzeni publicznych.

Kierunek K41: Rewitalizacja śródmiejskiej części miasta.

Kierunek K42: Rewitalizacja lub zagospodarowanie przystani i terenów wzdłuż Kanału Gliwickiego.

5.1.2 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Ujazd do roku 2023

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Ujazd do roku 2023 przyjęta została uchwałą Nr XXIII.121.2016 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 29 września 2016 r. Dokument wyznacza priorytetowe zadania do realizacji w najbliższych latach a także był niezbędnym narzędziem służącym w pozyskiwaniu środków unijnych.

W Lokalnym Programie Rewitalizacji zostały wyznaczone zakłada zadania do realizacji, poniżej wymieniono te, które dotyczą dziedzictwa kulturowego Gminy:

1. Rewitalizacja rynku w Ujeździe:

- ✓ modernizacja i wymiana nawierzchni chodników i ulic przy użyciu wysokiej jakości materiałów budowlanych i wykończeniowych;
- ✓ budowa chodników dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- ✓ utworzenie klombów z kwiatami, nasadzenia drzew i krzewów;
- ✓ ustawienie ławek, koszy na śmieci, fontanny;
- ✓ budowa oświetlenia, obiektów małej gastronomii i handlowo-usługowych;
- ✓ odtworzenie pierzei północnej rynku w jej historycznym wyglądzie;
- ✓ usytuowanie parkingów na obrzeżach rynku.

Szacunkowa wartość: ok. 7 mln zł, termin realizacji: lata 2018-2020.

Zadanie zostało wykonane. Pierwsze prace przy rewitalizacji rynku rozpoczęły się w grudniu 2020 r. i trwały do 2022 r. Koszt ok. 8 mln zł.

2. Modernizacja i kompleksowe zagospodarowanie ruin zamku:

- ✓ budowa chodników z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych, ścieżek rowerowych, spójnego systemu małej architektury (ławek, koszy na śmieci, stojaków na rowery), oświetlenia;
- ✓ uporządkowanie zieleni (nasadzenia kwiatów, krzewów).

Szacunkowa wartość: ok. 3 mln zł, termin realizacji – lata 2020-2023.

Zadanie zostało wykonane. Prace konserwatorskie przeprowadzono w 2019 r. Polegały na zagospodarowaniu terenu przy ruinie oraz samych ruin pałacu biskupiego. Projekt miał na celu uczynienie obiektu, z wyeksponowaniem elementów najbardziej efektownych i udostępnienie zwiedzającym atrakcyjnych części ruin. Przy obiekcie podjęto się m. in. rozbiórki gruzów i nasypów znajdujących się na sklepieniach przyziemia, wykonania stalowych konstrukcji wzmacniających elementy architektoniczne, usunięcie zieleni z tkanki zabytkowej murów czy wykonanie zabezpieczeń w formie krat i bramek wejściowych do miejsc o złym stanie technicznym sklepień. Wokół ruin zamku odtworzono istniejące nawierzchnie chodnikowe w części głównej wejściowej, jak i przewidziano uzupełnienie ścieżek umożliwiających skomunikowanie całości terenu z nowo projektowanymi funkcjami. Po obwodzie ruin zamku zaprojektowano ścieżki piesze wraz ze stałymi

elementami opisującymi dzieje historyczne zamku i regionu. Od strony północnej zaprojektowano wjazd na teren założenia oraz miejsce przeznaczone do organizacji lokalnych wydarzeń kulturalnych. W trakcie prac postanowiono także zachować istniejące nawierzchnie kamienne oraz ceglane, jakie zostały odkryte podczas prac odkrywkowych. W strefie historycznego wejścia istniejącą nawierzchnię z miejscowego kamienia naturalnego oczyszczono z nadsypanego gruzu i darni. Część historyczną od odtworzeniowej oddzielono stalowym płaskownikiem. W decyzji uwzględniono także wykonanie nawierzchni z kruszywa naturalnego dla ciągów pieszych, stref relaksu oraz strefy imprez.

3. Utworzenie ścieżki przyrodniczo-historycznej łączącej rynek, zamek i tereny zielone przy zbiorniku retencyjnym:

- ✓ uporządkowanie terenów zielonych przy zbiorniku, budowa ścieżek rowerowych, ławek, koszy na śmieci, oświetlenia, a także przystanków tematycznych ścieżki o tematyce przyrodniczej i historycznej, budowę oznakowania ścieżki, tablic informacyjno-edukacyjnych i miejsc parkingowych na początku ścieżki.

Szacunkowa wartość: ok. 100 tys. zł, termin realizacji - lata 2018-2020.

5. Adaptacja poddasza budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Działalności Kulturalnej w Ujeździe.

- ✓ inwestycja ma objąć poddasze, toalety, pomieszczenia gospodarcze, klatkę schodową wraz z platformą przyschodową, dźwigiem dla niepełnosprawnych. Pomieszczenia mają zostać przystosowane do prowadzenia zajęć. Ma tu powstać centrum społeczne dla dzieci i młodzieży. Szacunkowa wartość: ok. 350 tys. zł, termin realizacji – lata 2018-2020.

6. Założenie systemu monitoringu na zrewitalizowanej części miasta. Szacunkowa wartość: ok. 600 tys. zł, termin realizacji - lata 2018-2022. Zadanie w trakcie realizacji.

Oprócz wymienionych zadań, w LPR ujęte zostało jeszcze jedno działanie uzupełniające związane z ochroną zabytków, tj. zagospodarowanie piwnic położonych pod ruinami zamku w Ujeździe oraz terenów wokół (adaptacja zamkowych podziemi do pełnienia funkcji rekreacyjnych, kulturalnych i społecznych; przygotowanie terenów inwestycyjnych dla potencjalnych przedsiębiorców; utworzenie letniego kina plenerowego, budowa małej architektury wokół zamku; utworzenie miejsca do organizacji imprez dla mieszkańców, przyjezdnych i turystów).

5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ujazd

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Ujazd zostało przyjęte przez Radę Miejską w Ujeździe uchwałą Nr XXV/150/2008 z dnia 12 września 2008 r. zmiana została podjęta uchwałą nr XL.226.2014 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 24 kwietnia 2014 r.

W rozdziale II - „Uwarunkowania rozwoju” zostały zaprezentowane formy ochrony przyrody i krajobrazu kulturowego (w tym obiekty i obszary chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody, projektowane formy ochrony przyrody, wielkoprzestrzenne układy przyrodnicze) oraz przedstawiono stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (w tym genezę powstania jednostek osadniczych, prawne formy ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytki nieruchome ujęte w wojewódzkim rejestrze oraz gminnej ewidencji zabytków, zabytki archeologiczne,

strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego, dobra kultury współczesnej, zagrożenia dziedzictwa kulturowego.

W Studium zostały wymienione strefy ochrony konserwatorskiej zapisane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej typu „A” obejmująca układ urbanistyczny miasta Ujazd, nr rejestru 154/57 oraz tzw. Dziekankę (w Studium wskazana jest korekta nazwy na: strefa ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego miasta lokacyjnego Ujazd oraz korekta przebiegu granicy strefy zgodnie z wpisem do rejestru zabytków, ze szczególnych uwzględnieniem zespołu zamkowo-parkowego. Jednocześnie zasadne jest wprowadzenie strefy ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego osady Dziekanka.

Strefy ochrony konserwatorskiej typu „B”

- tereny zainwestowane historycznej części wsi Klucz tj. zabudowa wsi z zagrodami wzdłuż ul. Wiejskiej wraz z budynkami gospodarczymi i inwentarskimi z przełomu XIX/XX w., kapliczka i dawna gospoda; wąż ul. Wiejskiej wraz podjazdem i schodami w kierunku cmentarza oraz towarzyszącą zielenią; zabudowa i ukształtowanie terenu zabytkowego zespołu kościoła wraz ze schodami i zielenią starodrzewu oraz z budynkiem plebanii i spichlerzem, jako obiektu kultu religijnego i dominanty w krajobrazie;

- we wsi Sieroniuwice centralny obszar wsi po obu stronach doliny Ligockiego Potoku tj. bieg ciekłu i staw na Ligockim Potoku wraz z linią brzegową i towarzyszącą zielenią;

- we wsi Olszowa - tereny zainwestowane historycznej części wsi Olszowa wraz z kościołem i terenem w otoczeniu kościoła, tereny zainwestowane folwarku Komorniki, tereny zainwestowane folwarku Janków;

- we wsi Zimna Wódka - tereny zainwestowane historycznej części wsi Zimna Wódka, tereny zespołu stacyjnego kolei żelaznej, tereny zainwestowane przysiółka Buczki oraz tereny zainwestowane przysiółka Wesołów;

- we wsi Jaryszów - tereny zainwestowane historycznej części wsi, po obu stronach Jaryszówki;

- we wsi Stary Ujazd - tereny zainwestowane historycznej części wsi, wzdłuż potoku Jordan;

- we wsi Niezdrowice - tereny zainwestowane historycznej części wsi.

W Studium wskazana jest korekta nazw na: strefa ochrony konserwatorskiej układu ruralistycznego wsi, z podaniem nazwy wsi. Wskazane jest również objęcie ochroną historycznego ogólnego układu przestrzennego wsi Jaryszów oraz Stary Ujazd. Jednocześnie uważa się za zasadną korektę przebiegu granic strefy we wsi Klucz w odniesieniu do wężu oraz we wsi Sieroniuwice.

Strefy ochrony krajobrazu typu „K”

- we wsi Olszowa - tereny zainwestowane zabytkowego kościoła drewnianego i przykościelnego cmentarza parafialnego;

- we wsi Stary Ujazd - dolina potoku Jordan.

W zmianie Studium wskazane jest objęcie ochroną doliny Jaryszówki, w górnym biegu potoku oraz poniżej (na wschód) obszaru zabudowanego wsi Jaryszów oraz wężu ulicy Wiejskiej wraz z podjazdem i schodami w kierunku cmentarza i towarzyszącą zielenią we wsi Klucz.

Strefy ochrony ekspozycji typu „E” - w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wprowadzono zapisy chroniące szczególnie atrakcyjne lub rozległe panoramy widokowe, w tym:

- we wsi Sieroniuwice - widok na kościół, jako obiekt kultu religijnego i dominantę w krajobrazie;

- we wsi Jaryszów, widok w kierunku wsi z drogi starostrzeleckiej;

- w mieście Ujazd - panorama Ujazdu z dominantą kościoła, obserwowana od strony południowej z wałów i skarp Kanału Gliwickiego.

Strefy obserwacji archeologicznej „OW” - na terenie miasta Ujazd - obszar wokół zamku oraz wzgórze św. Bartłomieja, gdzie istnieje prawdopodobieństwo natrafienia na ślady osadnictwa przedlokacyjnego. - teren w promieniu 50 m od stanowiska archeologicznego nr 1 w Balcarzowicach.

Na obszarze gminy Ujazd występuje jeden cmentarz będący zabytkiem rejestrowym tj. cmentarz żydowski w Ujeździe oraz aleja parkowa w Księżym Lesie wpisana do gminnej ewidencji zabytków (obiekt został wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków, pismo nr RZ.5140.20.2019.PB z dn. 27.08.2019 r.). Pozostałe cmentarze i parki nie mają cech zabytkowych, jednak jako formy zieleni urządzonej, pełnią istotną rolę w kształtowaniu krajobrazu i struktury przestrzennej miasta i wsi. Stanowi to przesłankę do szczególnej dbałości o sposób ich zagospodarowania.

Studium wymienia zagrożenia dziedzictwa kulturowego:

Stan zachowania zabytków w gminie jest niewystarczający, szczególnie na terenach wiejskich. Wiele obiektów zabytkowych, całych zespołów zabudowy, jak również obszarów o walorach zabytkowych wymaga kompleksowej rewitalizacji i rewaloryzacji. Główne zagrożenia dla istniejących wartości historycznych i kulturowych obiektów budowlanych wynikają z:

- zniszczeń wojennych w granicach zabytkowego miasta średniowiecznego Ujazd oraz dopełnienie zniszczeń wyburzeniami, skutkowało odtworzeniem historycznych bloków zabudowy z zatarciem podziałów własnościowych i jej charakteru;
- zła jakość historycznych przestrzeni publicznych (ulic i placów) wynikająca z podporządkowania ich funkcji komunikacji samochodowej np. Plac 1 Maja w Ujeździe;
- brak stałego użytkownika lub użytkowanie w niewłaściwy sposób;
- techniczne zużycie istniejącej tkanki i brak środków finansowych na bieżącą konserwację i remonty;
- upraszczanie prac budowlanych w trakcie wykonywania przebudowy i modernizacji obiektów zabytkowych bez zachowania zasad kompozycji, zmiana materiałów w wystroju elewacji, a także wprowadzanie innych, przypadkowych elementów i rozwiązań architektonicznych. Historycznym układom przestrzennym urbanistycznym i ruralistycznym zagraża brak zachowania podstawowych zasad kompozycji przestrzennej, w szczególności zasady kontynuacji i ekspozycji przy lokalizacji nowej zabudowy, co wynika z braku świadomości i zrozumienia projektantów, a także obowiązujących przepisów prawnych obejmujących ochroną wybrane dziedziny bez właściwego zrozumienia całości kształtu zagadnień przestrzennych.

W rozdziale III – „Kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Ujazd” wytyczono kierunki ochrony zabytków:

W odniesieniu do ochrony zabytków wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, obowiązują przepisy odrębne, w tym głównie przepisy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dotyczą one przede wszystkim konieczności uzgadniania z WKZ wszelkich prac remontowych i budowlanych prowadzonych w zabytku oraz zmiany sposobu jego użytkowania. Na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy każdorazowo sprawdzić i odnieść się do aktualnego rejestru zabytków.

W odniesieniu do zabytkowego cmentarza żydowskiego zlokalizowanego na terenie miasta Ujazd (w wojewódzkim rejestrze zabytków lokalizacja we wsi Niezdrowice) ustala się obowiązek ogrodzenia i uporządkowania terenu cmentarza oraz zabezpieczenia nagrobków przed ich dewastacją. Zabrania się wywożenia (relokacji) pozostałych nagrobków.

W odniesieniu do zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków nakłada się obowiązek ich uwzględniania oraz obejmowania ochroną w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Na etapie sporządzania miejscowych planów należy każdorazowo zweryfikować powołany wyżej wykaz zabytków.

W odniesieniu do stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru i ewidencji, obowiązuje nakaz ich uwzględniania i obejmowania ochroną w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Nie postuluje się tworzenia parków kulturowych. Nie wskazuje się również na konieczność ochrony budynków i budowli współczesnych, ponieważ nie noszą one cech dóbr kultury.

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ujazd

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP.

Zgodnie z powyższym MPZP Gminy Ujazd jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie Gminy Ujazd obowiązuje kilkanaście MPZP³. Poniżej, w tabeli 1, wymieniono te, w których zawarto ustalenia dotyczące ochrony zabytków.

---

³ <https://sip.gison.pl/ujazdstrzelecki?zoom=12&lat=50.5219402&lng=18.2057190&l=9163,10944,11481,11572&b=9145>

Tabela 1. MPZP Gminy Ujazd, w których ustalono zasady ochrony zabytków.

Lp.	Nazwa planu	Uchwała	Ustalenia ochrony zabytków
1.	MPZP w gminie Ujazd dla terenów w granicach administracyjnych wsi Nogowczyce	Uchwała nr XXIII/100/2004 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 6 lipca 2004 r.	<p>§ 3 Warunki ochrony środowiska kulturowego.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty budowlane wpisane do rejestru zabytków w odniesieniu do których obowiązują przepisy szczególne dotyczące ochrony dóbr kultury. 2. Na obszarze planu znajdują się obiekty budowlane o charakterze zabytkowym, wymienione poniżej, objęte ewidencją gminną, podlegające ochronie wynikającej z przepisów prawa miejscowego: <ul style="list-style-type: none"> - kapliczka Maryjna, przeł. XIX/XX, murowana. 3. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. 4. Na obszarze objętym planem występują stanowiska archeologiczne podlegające ochronie: <ul style="list-style-type: none"> - st. 2 - punkt osadniczy, pochodzący z XV w. - zlokalizowany na działce nr 339. <p>Odkryte w trakcie wykonywania prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej. W razie ujawnienia znalezisk archeologicznych należy niezwłocznie zawiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Urząd Miejski w Ujeździe oraz zabezpieczyć znalezisko w miejscu ujawnienia i wstrzymać mogące je uszkodzić roboty, do czasu wydania odpowiednich zarządzeń.</p>
2.	MPZP w gminie Ujazd dla części terenów wsi Zimna Wódka	Uchwała nr XXIII/101/2004 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 6 lipca 2004 r.	<p>5. Ustala się warunki ochrony obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków i podlegających ochronie w strefie konserwatorskiej „B” jako następujące:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) należy zachować formę i detal architektoniczny, gabaryty, kształt dachów i materiał pokryć dachowych, ściany z cegły licowej lub z kamienia, rysunek stolarki otworowej budynku, a także bezpośrednie otoczenie należy utrzymywać w należytych stanie technicznym; 2) dopuszcza się przebudowę, modernizację i podnoszenie standardu wyposażenia budynków, zmianę funkcji budynków zabytkowych pod warunkiem spełnienia warunków wymienionych w pkt 1 i 2, 3) zakazana jest rozbiorcza, nadbudowa i rozbudowa naruszająca cechy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru i wymienionych w ust. 1, a wszelkie prace budowlane wymagają zezwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; 4) wszelka działalność projektowa i budowlana w zakresie przebudowy, rozbudowy i nadbudowy dotycząca obiektów włączonych do ewidencji zabytków, wykraczająca poza ustalenia pkt 1 i 2 wymaga uzyskania warunków konserwatorskich i opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. <p>6. Ustala się warunki ochrony stanowisk archeologicznych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Stanowiska archeologiczne określone w ust. 3 podlegają ochronie prawnej. 2) Zakazuje się prowadzenia jakichkolwiek robót ziemnych i budowlanych w obrębie stanowisk archeologicznych bez zezwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 3) Prace polowe i uprawę w warstwie gleby należy wykonywać z należytą dbałością o ochronę stanowiska. 4) W przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia prac lub robót ziemnych znalezisk archeologicznych należy: <ol style="list-style-type: none"> a) powiadomić o znalezisku Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Opolu, b) przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne przez uprawnioną specjalistyczną placówkę w przypadku ustalenia takiego obowiązku w decyzji. Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. <p>7. Ustala się warunki ochrony krajobrazu kulturowego we wsi Zimna Wódka w obszarze centralnym wsi objętym strefą ochrony konserwatorskiej „B” i po obu stronach doliny dopływu potoku Jordan:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ustala się, że chronionymi elementami krajobrazu kulturowego są: <ol style="list-style-type: none"> a) bieg potoku Jordan - W, RW, wraz z zabudową siedliskową (zagrodową) i towarzyszącą zielenią, którą należy zachowywać i uzupełniać, b) zabudowa zagrodowa przy ul. Ujazdowskiej oraz zabudowa folwarczna - spichlerz, kapliczki przy ulicy, budynki gospodarcze i inwentarskie z przełomu XIX/XX w. c) kościół jako obiekt kultu religijnego i dominanta w krajobrazie; 2) zakazuje się realizacji budynków mieszkalnych i gospodarczych krytych płaskim dachem; zaleca się stosować rodzaje symetrycznego dachu dwuspadowego, dopuszcza się dachy wielospadowe; należy utrzymać rodzaj i materiał ogrodzeń murowano-drewnianych, murów i bram wjazdowych do posesji, a także murów oporowych;

			<p>3) nakazuje się utrzymać bryłę, gabaryty, materiał i detal architektoniczny istniejących budynków w przypadku ich przebudowy lub odtworzenia;</p> <p>4) nowoprojektowane i rozbudowywane budynki mieszkalne winny nawiązywać bryłą do formy zabudowy charakterystycznej dla tej części wsi i harmonizujące z budynkami sąsiednimi;</p> <p>5) dopuszcza się realizację obiektów związanych z obsługą użytków rolnych na terenach oznaczonych - RM, nie wyższych niż 1 kondygnacja z dachem wysokim, dostosowanych do istniejących form zabudowy;</p> <p>6) pozostałe warunki, zasady i standardy kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu jak w § 8, ust 1;</p>
3.	MPZP w gminie Ujazd dla terenów położonych w granicach administracyjnych wsi Klucz	Uchwała nr XXV/107/2004 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 31 sierpnia 2004 r.	<p>Określa się objekty i obszary objęte ochroną konserwatorską położone na terenach objętych planem oraz ustala się warunki wynikające z potrzeb ochrony dóbr kultury obowiązujące w granicach planu, jako następujące:</p> <p>1. Objekty objęte ochroną konserwatorską we wsi Klucz na podstawie wpisu do rejestru zabytków:</p> <p>a) Kościół filialny p.w. Św. Elżbiety, drewniany, datowany na rok 1748 - Nr rejestru 98/54;</p> <p>b) Plebania, murowana, 1 połowa XIX w - Nr rejestru 1969/72;</p> <p>c) Spichlerz plebański, murowany, 1 połowa XIX w - Nr rejestru 1969/72.</p> <p>2. Objekty objęte ochroną konserwatorską w oparciu o wpis do gminnej ewidencji dóbr kultury (lista w MPZP).</p> <p>3. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej „B” oznaczoną na rysunku planu i obejmującą tereny zainwestowane historycznej części wsi Klucz;</p> <p>4. Ustala się warunki ochrony obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków i podlegających ochronie w strefie konserwatorskiej „B” jako następujące:</p> <p>1) należy zachować formę i detal architektoniczny, gabaryty, kształt dachów i materiał pokryć dachowych, ściany z cegły licowej lub z kamienia, rysunek stolarki otworowej budynku, a także bezpośrednie otoczenie należy utrzymywać w należyłym stanie technicznym;</p> <p>2) dopuszcza się przebudowę, modernizację i podnoszenie standardu wyposażenia budynków, zmianę funkcji budynków zabytkowych pod warunkiem spełnienia warunków wymienionych w pkt 1,</p> <p>3) zakazana jest rozbudowa, nadbudowa i rozbudowa naruszająca cechy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru i wymienionych w ust. 1, a wszelkie prace budowlane wymagają zezwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;</p> <p>4) wszelka działalność projektowa i budowlana w zakresie przebudowy, rozbudowy i nadbudowy wykraczająca poza ustalenia pkt 1 i 2 oraz dotycząca obiektów włączonych do ewidencji zabytków i wymienionych w ust. 2, wymaga uzyskania warunków konserwatorskich i opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;</p> <p>5) w przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia prac lub robót ziemnych znalezisk archeologicznych należy powiadomić o znalezisku Służbę Ochrony Zabytków, Oddział Wojewódzki w Opolu.</p> <p>5. Ustala się przedmiot i warunki ochrony krajobrazu kulturowego we wsi Klucz w obszarze objętym strefą ochrony konserwatorskiej „B” po obu stronach zasiedlonej doliny wsi określonych w pkt 1:</p> <p>1) ustala się, że chronionymi elementami krajobrazu kulturowego są:</p> <p>a) zabudowana dolina wsi z siedliskami zagrodowymi wzdłuż ulicy Wiejskiej wraz z budynkami gospodarczymi i inwentarskimi z przełomu XIX/XX w., kapliczka i d. gospodą;</p> <p>b) wąż ulicy Wiejskiej wraz podjazdem i schodami w kierunku cmentarza oraz towarzyszącą zielenią;</p> <p>c) zabudowa i ukształtowanie terenu zabytkowego zespołu kościoła wraz ze schodami i zielenią starodrzewu oraz z budynkiem plebanii i spichlerzem, jako obiektu kultu religijnego i dominanty w krajobrazie;</p> <p>2) zakazuje się realizacji budynków mieszkalnych i gospodarczych krytych płaskim dachem; zaleca się stosować rodzaje symetrycznego dachu dwuspadowego; należy utrzymać rodzaj i materiał ogrodzeń murowano-drewnianych, murów i bram wjazdowych do posesji, a także murów oporowych; zakazuje się ustawiania tablic reklamowych komercyjnych przed i wokół zabytkowego zespołu kościelnego wymienionego w pkt 1 lit. c;</p> <p>3) zbocza skarp, mury oporowe, schody i przejścia piesze oraz drzewa i krzewy wąwozu należy utrzymywać, konserwować i uzupełniać nowymi nasadzeniami zapewniając warunki bezpieczeństwa osobom trzecim;</p> <p>4) nakazuje się utrzymać bryłę, gabaryty, materiał i detal architektoniczny istniejących budynków w przypadku ich przebudowy lub odtworzenia;</p> <p>5) nowoprojektowane i rozbudowywane budynki mieszkalne winny nawiązywać bryłą do formy zabudowy charakterystycznej dla tej części wsi i harmonizujące z budynkami sąsiednimi;</p> <p>6) pozostałe warunki, zasady i standardy kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu jak w § 8, ust 1;</p>
4.	MPZP w gminie Ujazd dla terenów	Uchwała nr XXVI/107/2004 Rady Miejskiej w Ujeździe z	<p>§ 3 Warunki ochrony środowiska kulturowego</p> <p>1. Na obszarze objętym planem nie występują objekty budowlane wpisane do rejestru zabytków w odniesieniu do których obowiązują przepisy</p>

	położonych w granicach administracyjnych wsi Balcarczowice	dnia 28 września 2004 r.	<p>szczególne dotyczące ochrony dóbr kultury.</p> <p>2. Na obszarze planu znajdują się obiekty budowlane o charakterze zabytkowym, wymienione poniżej, objęte ewidencją gminną, podlegające ochronie wynikającej z przepisów prawa miejscowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dom, ul. Wiejska nr 22, murowany, l.20-te XX w. - dom gospoda, ul. Wiejska 119, przeł. XIX/XX w, murowana. - oraz inne obiekty ujęte w ewidencji gminnej w momencie realizacji uchwały. <p>1. Na obszarze objętym planem występują obiekty archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> - st. 1 - grodzisko średniowieczne położone ok.700 m na północ od wsi Sieronowice, na skraju lasu. Zlokalizowane na działce leśnej nr 13. Wpisane do rejestru zabytków woj. opolskiego pod nr A - 362/73. Wokół stanowiska wyznacza się strefę ochronną o szerokości 50 metrów. Wszelkie działania w obrębie stanowiska oraz w jego strefie ochronnej muszą być uzgodnione z OWKZ, a prace prowadzone przez uprawnionych specjalistów, na koszt inwestora. Odkryte w trakcie wykonywania prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej. W razie ujawnienia znalezisk archeologicznych należy niezwłocznie zawiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Urząd Miejski w Ujeździe oraz zabezpieczyć znalezisko w miejscu ujawnienia i wstrzymać mogące je uszkodzić roboty, do czasu wydania odpowiednich zarządzeń.
5.	MPZP terenu w granicach administracyjnych wsi Niezdrowice	Uchwała nr XXXVI/203/2009 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 28 maja 2009 r. r.	<p>Rozdział 2 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</p> <p>§ 7.1. Na obszarze objętym planem nie występują zabytki nieruchome ani stanowiska archeologiczne objęte ochroną prawną na podstawie wpisu do rejestru zabytków.</p> <p>2. Na podstawie niniejszego planu obejmuje się ochroną prawną zabytki nieruchome wpisane do gminnej ewidencji zabytków, których wykaz przedstawiono poniżej, a lokalizację zaznaczono na rysunku planu:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) kapliczka murowana, 4 ćw. XIX w., b) dom, ul. Wiejska nr 44, murowany, lata 20-te XX w., c) dom ul. Wiejska nr 46, murowany, lata 20-te XX w., d) dom ul. Wiejska nr 22 murowany, lata 20-te XX w., e) stodoła, ul. Wiejska, nr 22, murowana, lata 20-te XX w. <p>3. W odniesieniu do zabytków wymienionych w ust. 2 ustala się następujące zasady ochrony:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) prace przy zabytku objętym ochroną prawną na podstawie niniejszego planu wymagające pozwolenia budowlanego należy poprzedzić uzyskaniem uzgodnienia właściwego organu ochrony zabytków; 2) zabrania się stosowania pokrycia dachów innego niż dachówka. <p>4. Na podstawie niniejszego planu obejmuje się ochroną prawną zabytki archeologiczne, których lokalizację zaznaczono na rysunku planu.</p> <p>5. W przypadku prowadzenia prac ziemnych na obszarze zabytków archeologicznych, wyszczególnionych w ust. 4, lub w ich sąsiedztwie obowiązuje uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej.</p> <p>6. Na obszarze objętym planem, odkryte w trakcie wykonywania prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej. W razie ujawnienia znalezisk archeologicznych należy niezwłocznie zawiadomić właściwy organ ochrony zabytków w rozumieniu przepisów odrębnych oraz Burmistrza Ujazdu oraz zabezpieczyć znalezisko w miejscu ujawnienia i wstrzymać mogące je uszkodzić roboty do czasu wydania odpowiednich zarządzeń.</p> <p>7. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej typu „B” obejmującą układ przestrzenny najstarszej zabudowy wsi. W strefie obowiązuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) nakaz zachowania kierunku głównej kalenicy budynku mieszkalnego prostopadłe do ul. Kanałowej; 2) nakaz stosowania dachów stromych, dwuspadowych o nachyleniu połąci 30 - 45% dla budynków mieszkalnych; 3) wysokość nowo wznoszonych budynków powinna odpowiadać wysokości zabudowy sąsiedniej o tym samym sposobie użytkowania, z tolerancją do 10%; 4) wysokość budynków istniejących krytych stropodachem podlegających przebudowie polegającej na realizacji dachu stromego powinna odpowiadać wysokości zabudowy sąsiedniej o tym samym sposobie użytkowania, z tolerancją do 30%.
6.	MPZP terenu w granicach administracyjnych wsi Jaryszów	Uchwała nr XLII/233/2009 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 27 października 2009 r.	<p>Rozdział 2 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</p> <p>§ 7.1. Na obszarze objętym planem występują zabytki nieruchome objęte ochroną prawną:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) na podstawie wpisu do rejestru zabytków, do których zalicza się: <ul style="list-style-type: none"> a) Kościół Parafialny p.w. Najświętszej Panny Marii, murowany, XV przebudowany 1860-61 oraz 1921-24, wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1133/66,

			<p>2) na podstawie niniejszego planu, do których zalicza się:</p> <p>a) szkoła, ul. Strzelecka 16, murowana, 1909 r ;</p> <p>b) budynek mieszkalno-gospodarczy (folwarczny), ul. Zwycięstwa 10-12, murowany;</p> <p>2. Na podstawie niniejszego planu obejmuje się ochroną prawną zabytki archeologiczne (lista w MPZP).</p> <p>3. W odniesieniu do zabytków wymienionych w ust. 1 i 2 obowiązują następujące zasady ochrony:</p> <p>1) sposób i tryb wydawania pozwoleń na prace w zabytku wpisanym do rejestru regulują przepisy odrębne;</p> <p>2) prace przy zabytku objętym ochroną prawną na podstawie niniejszego planu wymagające pozwolenia budowlanego należy poprzedzić uzyskaniem uzgodnienia właściwego organu ochrony zabytków;</p> <p>3) zabrania się zmiany gabarytów i kształtu budynków, w tym dachów, objętych ochroną prawną na podstawie niniejszego planu;</p> <p>4) prowadzenie prac ziemnych na obszarze zabytków archeologicznych wyszczególnionych w ust.2 lub w ich sąsiedztwie obowiązuje uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej;</p> <p>4. Na obszarze objętym planem, odkryte w trakcie wykonywania prac ziemnych zabytki ruchome i nieruchomości oraz nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej. W razie ujawnienia znalezisk archeologicznych należy niezwłocznie zawiadomić właściwy organ ochrony zabytków w rozumieniu przepisów odrębnych oraz Burmistrza Ujazdu oraz zabezpieczyć znalezisko w miejscu ujawnienia i wstrzymać mogące je uszkodzić roboty do czasu wydania odpowiednich zarządzeń.</p> <p>5. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej obejmującą układ przestrzenny najstarszej zabudowy wsi. W strefie obowiązuje:</p> <p>1) nakaz zachowania cech rozplanowania i kompozycji układu przestrzennego wsi, w tym: przebieg traktów ulicznych, linie zabudowy w tym w granicy nieruchomości, gabaryty obiektów;</p> <p>2) nakaz stosowania dla budynków mieszkalnych dachów stromych, symetrycznych o nachyleniu połaci 30-45%;</p> <p>3) nakaz stosowania dachówki lub blachy dachówkopodobnej dla pokrycia dachów budynków mieszkalnych;</p> <p>4) wysokość nowowznoszonych budynków powinna odpowiadać wysokości zabudowy sąsiedniej o tym samym sposobie użytkowania, z tolerancją do 10%;</p> <p>5) wysokość budynków istniejących krytych stropodachem podlegających przebudowie polegającej na realizacji dachu stromego powinna odpowiadać wysokości zabudowy sąsiedniej o tym samym sposobie użytkowania, z tolerancją do 30%.</p>
7.	MPZP terenu w granicach administracyjnych wsi Stary Ujazd	Uchwała nr LIV/292/2010 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 28 października 2010 r.	<p>Rozdział 3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</p> <p>§ 9. 1. Obejmuje się ochroną następujące zabytki nieruchome:</p> <p>1) kaplica murowana, ul. Czterdziestolecia, 1 poł. XIX w.</p> <p>2) dom, ul. Czterdziestolecia nr 1, murowany, początek XX w.</p> <p>3) budynek gospodarczy, stodoła, ul. Czterdziestolecia nr 42, murowany, 3 ćw. XIX w.</p> <p>4) dom, ul. Czterdziestolecia nr 65a, murowany, początek XX w.</p> <p>5) dom, ul. Czterdziestolecia nr 103, 1910 r.</p> <p>6) cmentarz ze względu na istniejący starodrzew;</p> <p>2. Obejmuje się ochroną prawną zabytki archeologiczne (lista w MPZP).</p> <p>3. W odniesieniu do zabytków wymienionych w ust. 1 i 2 obowiązują następujące zasady ochrony:</p> <p>1) prace przy zabytku objętym ochroną na podstawie niniejszego planu wymagające pozwolenia budowlanego należy poprzedzić uzyskaniem uzgodnienia właściwego organu ochrony zabytków;</p> <p>2) zabrania się zmiany gabarytów i kształtu budynków, w tym dachów;</p> <p>3) prowadzenie prac ziemnych na obszarze zabytków archeologicznych wyszczególnionych w ust.2 lub w ich sąsiedztwie możliwe jest po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej;</p> <p>4. Na obszarze objętym planem, odkryte w trakcie wykonywania prac ziemnych zabytki ruchome i nieruchomości oraz nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej. W razie ujawnienia znalezisk archeologicznych należy niezwłocznie zawiadomić właściwy organ ochrony zabytków w rozumieniu przepisów odrębnych oraz Burmistrza Ujazdu oraz zabezpieczyć znalezisko w miejscu ujawnienia i wstrzymać mogące je uszkodzić roboty do czasu wydania odpowiednich zarządzeń.</p>
8.	MPZP osiedla Piaski w Ujeździe	Uchwała nr XVIII.93.2012 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 26 kwietnia 2012 r.	<p>Rozdział 3 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</p> <p>§ 9.1. Na obszarze objętym planem znajdują się następujące zabytki nieruchome objęte ochroną prawną na podstawie wpisu do rejestru zabytków, których lokalizację wskazano na rysunku planu:</p> <p>1) cmentarz żydowski, 2 poł. XIX w., objęty ochroną prawną na podstawie wpisu do rejestru zabytków nr rej. A-240/90.</p>

			<p>2. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w ust. 1, oraz wykonywanie robót budowlanych w jego bezpośrednim otoczeniu, wymaga pozwolenia właściwego organu do spraw ochrony zabytków na zasadach określonych w przepisach odrębnych.</p> <p>3. Na obszarze objętym planem, odkryte w trakcie wykonywania prac ziemnych zabytki ruchome i nieruchome oraz nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej. W razie ujawnienia znalezisk archeologicznych należy niezwłocznie zawiadomić właściwy organ ochrony zabytków w rozumieniu przepisów odrębnych oraz Burmistrza Ujazdu oraz zabezpieczyć znalezisko w miejscu ujawnienia i wstrzymać mogące je uszkodzić roboty do czasu wydania odpowiednich zarządzeń.</p>
9.	MPZP obszaru obejmującego fragmenty wsi Olszowa	Uchwała nr XLIV.251.2014 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 11 września 2014 r.	<p>Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</p> <p>§ 8. 1. Na obszarze objętym planem występują zabytki nieruchome objęte ochroną prawną na podstawie wpisu do rejestru zabytków, których lokalizację wskazano na rysunku planu, w tym:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) spichlerz w zespole folwarcznym, przełom XIX/XX, budynek murowany, ul. Hodowlana 2, dz. nr ewid. 237/13, nr w rejestrze zabytków 2132/86 z dnia 25.08.1986 r.; 2) stajnia w zespole folwarcznym, przełom XIX/XX, budynek murowany, ul. Hodowlana 2, dz. nr ewid. 237/13, nr w rejestrze zabytków 2133/86 z dnia 25.08.1986r. <p>2. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach, o których mowa w ust. 1 oraz wykonywanie robót budowlanych w ich bezpośrednim otoczeniu, wymaga pozwolenia właściwego organu do spraw ochrony zabytków na zasadach określonych w przepisach odrębnych.</p> <p>3. Obejmuje się ochroną oznaczony na rysunku planu budynek o cechach zabytkowych oraz dużej wartości architektonicznej, stanowiący część historycznego zespołu folwarcznego położonego przy ul. Hodowlanej 2, dla którego obowiązuje nakaz zachowania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) bryły i gabarytów budynku, 2) formy, geometrii oraz pokrycia dachu, 3) kompozycji elewacji, detalu architektonicznego oraz rytmu podziałów. <p>4. W celu ochrony historycznego układu przestrzennego zabudowy folwarcznej ustala się strefę ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego wsi, której przebieg oznaczono na rysunku planu. W strefie obowiązują następujące ustalenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) nakaz dostosowania gabarytów i formy nowej zabudowy do budynków sąsiadujących o tym samym przeznaczeniu; 2) nakaz stosowania dachówki do pokrycia dachów; 3) nakaz zachowania historycznego rozplanowania zabudowy, w tym w granicy nieruchomości; 4) nakaz utrzymania istniejącego stawu zlokalizowanego na terenie UT.1 z dopuszczeniem regulacji jego brzegów. <p>5. Utrzymuje się istniejący mur kamienny otaczający teren zabudowy folwarcznej.</p> <p>6. Na obszarze objętym planem nie występują dobra kultury współczesnej.</p>
10.	MPZP obszaru obejmującego fragmenty miasta Ujazd oraz wsi Niezdrowice	Uchwała nr X.52.2015 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 31 sierpnia 2015 r.	<p>Rozdział 3 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</p> <p>§ 11.1. Na terenie objętym planem znajduje się część zabytkowego układu urbanistycznego miasta Ujazd objętego ochroną prawną na podstawie wpisu do rejestru zabytków nr 154/57, którego granicę wskazano na rysunku planu.</p> <p>2. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych na obszarze, o którym mowa w ust. 1, zgodnie z przepisami odrębnymi.</p> <p>3. Obejmuje się ochroną budynek o wysokich walorach architektonicznych, oznaczony na rysunku planu, dla którego ustala się:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zakaz zmiany formy architektonicznej budynku, w tym bryły, gabarytów i kształtu dachu; 2) nakaz pokrycia dachu dachówką o kolorystyce utrzymanej w odcieniach czerwieni i brązu, przy czym dopuszcza się blachę dachówkopodobną; 3) nakaz utrzymania kompozycji i wystroju elewacji, w tym m.in.: detalu architektonicznego oraz materiału okładziny elewacji; 4) działania termomodernizacyjne należy prowadzić w sposób niepowodujący uszkodzenia lub zasłonięcia istniejących detali architektonicznych, przy czym dopuszcza się przeniesienie lub odtworzenie detali na odnowionej elewacji; 5) ustala się zakaz montowania urządzeń służących do klimatyzacji pomieszczeń na połaciach dachowych oraz ścianach budynku eksponowanych w stronę dróg. <p>4. Wskazuje się zabytki archeologiczne ujęte w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków, w tym:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) stanowisko nr 3, grodzisko zlokalizowane na wzgórzu św. Bartłomieja, XIII-XIV w.; 2) stanowisko nr 26, punkty osadnicze, neolit, kultura łużycka oraz późny okres wpływów rzymskich. <p>5. Ustala się strefy obserwacji archeologicznej, na obszarze których prowadzenie robót ziemnych lub innych prac budowlanych należy</p>

			wyprzedzająco zgłosić organowi właściwemu do spraw ochrony zabytków oraz wykonywać zgodnie z zasadami określonymi w przepisach odrębnych.
11.	MPZP obszaru obejmującego część wsi Sieroniuwice	Uchwała nr XXXVIII.229.2017 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 28 grudnia 2017 r.	Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych § 9. 1. Ustanawia się strefę ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego wsi oraz strefę ochrony konserwatorskiej obszaru osady kolonizacyjnej, których granice zostały określone na rysunku planu. 2. W obszarach stref ochrony konserwatorskiej ustala się wymagania: 1) zakazuje się budowy napowietrznych linii elektroenergetycznych i telekomunikacyjnych; 2) planowane budynki należy dostosować do układu przestrzennego w zakresie usytuowania budynków i kierunku usytuowania kalenicy; 3) obowiązuje pokrycie dachów spadzistych w szczególności dachówką ceramiczną lub cementową w kolorach naturalnej czerwieni, brązu lub w kolorze grafitowym; 4) w kolorystyce elewacji budynków należy stosować w szczególności kolory stonowane, z przewagą barw złamanych w odcieniach bieli, szarości i beżu; 5) należy chronić ekspozycję dominanty przestrzennej z osi i punktów widokowych. 3. Obejmuje się ochroną konserwatorską kapliczkę usytuowaną na terenie oznaczonym symbolem B-7MM, ujętą w gminnej ewidencji zabytków: 1) należy zachować i utrzymać kapliczkę w należyłym stanie technicznym; 2) w razie renowacji należy zachować kształt bryły, formę architektoniczną oraz historyczny wystrój obiektu; 3) należy chronić teren przy zabytku przed szkodliwym działaniem, zmniejszającym walory widokowe kapliczki. 4. Obejmuje się ochroną konserwatorską, wymienione poniżej stanowiska archeologiczne: 1) nr 1 - ślad osadnictwa z neolitu, brak dokładnej lokalizacji; 2) nr 2 – punkt osadniczy z XIV – XV w., przypuszczalnie dz. nr 237/1. 5. Ustala się na obszarze planu ochronę potencjalnych zabytków, pozyskiwanych w trakcie robót ziemnych, budowlanych lub jako znaleziska przypadkowe. 6. Postępowanie z przedmiotami lub obiektami o cechach zabytkowych, odkrytymi na terenach objętymi planem należy prowadzić z uwzględnieniem przepisów odrębnych.
12.	MPZP części obszaru Strefy Aktywności Gospodarczej obejmującej część wsi Olszowa, Zimna Wódka i Sieroniuwice	Uchwała nr XXXIX.236.2018 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 29 stycznia 2018 r.	Rozdział 3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej § 11. 1. Wskazuje się zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków, objęty ochroną konserwatorską na podstawie przepisów odrębnych, którego lokalizację wskazano na rysunku planu, stanowiący budynek gorzelnicy z przełomu XIX i XX w., murowany, nr rejestru 2124/86. 2. W odniesieniu do zabytku wskazanego w ust. 1 obowiązują zasady ochrony określone w przepisach odrębnych. 3. Wskazuje się stanowisko archeologiczne wpisane do ewidencji prowadzonej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, którego lokalizację wskazano na rysunku planu, nr 1 – punkt osadniczy, pradzieje. 4. Prowadzenie robót ziemnych lub innych prac budowlanych na obszarze zabytku wskazanego w ust.3 należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi.
13.	MPZP obszaru obejmującego część miasta Ujazd	Uchwała nr IV.29.2019 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 28 stycznia 2019 r.	§ 8.1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej: 1) ochronę obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków: - zabytkowy układ urbanistyczny, centrum Ujazdu, nr rejestru zabytków 154/57, - kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła, ul. Plac Zamkowy, 1613 r., XVIII w., XX w. murowany, nr rejestru zabytków 1140/66, - kościół pątniczy p.w. Nawiedzenia NPM, ul. Traugutta, 1858 r., 1862 r., murowany, nr rejestru zabytków 1141/66, - zamek (ruiny), ul. Plac Zamkowy, 1580 r., 1660 r., murowany, nr rejestru zabytków 884/64, - dom, ul. 3 Maja 16, 1 poł. XIX w., murowany, nr rejestru zabytków 1905/67, - dom, ul. Powstańców Śl. 2, 1 poł. XIX w., murowany, nr rejestru zabytków 1907/67, - dom, ul. Sienkiewicza 3, 1 poł. XIX w., murowany, nr rejestru zabytków 1908/67, - dom, ul. Traugutta 31, 1 poł. XIX w., murowany, nr rejestru zabytków 1909/67; 2) ochronę obiektów zabytkowych, wpisanych do gminnej ewidencji zabytków (lista w MPZP). 3) wszelkie zamierzenia i działania inwestycyjne w obrębie obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków należy realizować zgodnie z wymaganiami przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków;

			<p>4) wobec obiektów, o których mowa w ust.1 pkt 2 ustala się następujące wymogi konserwatorskie:</p> <p>a) należy zachować bryłę obiektu, historyczny detal architektoniczny, kształt i geometrię dachu, podziały w elewacji, stolarkę okienną i drzwiową oraz wystrój architektoniczny,</p> <p>b) należy zachować oryginalne elewacje z ich wystrojem architektonicznym,</p> <p>c) elementy elewacyjne instalacji technicznych należy projektować i montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów,</p> <p>d) dopuszcza się możliwość rozbiórki obiektów zabytkowych, zgodnie z przepisami odrębnymi.</p> <p>2. Obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne (lista w MPZP).</p> <p>3. W obrębie stanowisk, o których mowa w ust. 2 obowiązują następujące wymogi:</p> <p>1) w związku z występowaniem na obszarze objętym planem stanowisk archeologicznych, wszelkie działania inwestycyjne związane z pracami ziemnymi naruszającymi strukturę gruntu należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi;</p> <p>2) zakazuje się zadrzewiania i zalesienia obszarów stanowisk archeologicznych.</p> <p>4. W części obszaru objętego planem (centrum miasta) wyznacza się granice strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmującej historyczny układ urbanistyczny miasta lokacyjnego Ujazd, wpisany do rejestru zabytków nr 154/57, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, w obrębie której obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:</p> <p>1) należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, to jest rozplanowanie dróg, ulic, placów, linie zabudowy, kompozycję wnętrza urbanistycznych i zespołów zabudowy oraz kompozycję zieleni;</p> <p>2) nowa i przebudowywana zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennoarchitektonicznej w zakresie lokalizacji, kontekstu miejsca, rozplanowania, skali, bryły, w tym kształtu i wysokości dachu, układu kalenicy, poziomu posadowienia parteru, artykulacji ścian, użytych form architektonicznych, detalu, materiału elewacyjnego, podziałów otworów okiennych i drzwiowych przy nawiązaniu do istniejącej historycznej zabudowy Ujazdu;</p> <p>3) w nowej lub przebudowywanej zabudowie należy stosować dachy dwuspadowe lub czterospadowe o takim samym nachyleniu głównych połaci, kąt nachylenia połaci dachowych 300-450, dopuszcza się lukarny, dachy pokryte dachówką ceramiczną lub cementową w kolorze ceglastym, czerwonym matowym, brązowym i grafitowym, w obiektach historycznych, które posiadały inne pokrycie niż ceramiczne stosuje się pokrycie historyczne właściwe dla danego obiektu;</p> <p>4) zakazuje się wprowadzania dachów o połaciach niesymetrycznych lub mijających się na wysokości kalenicy;</p> <p>5) wskazane jest przywrócenie historycznej nawierzchni rynku;</p> <p>6) zakazuje się lokalizacji masztów, konstrukcji wieżowych związanych z urządzeniami przekaźnikowymi telekomunikacji oraz elementów wysokościowych instalacji odnawialnych źródeł energii;</p> <p>7) zakazuje się lokalizacji urządzeń technicznych o gabarytach kolidujących z krajobrazem kulturowego obszaru;</p> <p>8) linie elektroenergetyczne i telekomunikacyjne należy prowadzić jako kablowe;</p> <p>9) nowe budynki na terenie zamku sytuować z wykorzystaniem lokalizacji nieistniejących historycznie obiektów lub jako logiczna kontynuacja historycznego układu przestrzennego, charakter nowej zabudowy w obrębie tego terenu winien nawiązywać do tradycyjnej zabudowy zespołów pałacowych w zakresie skali, bryły, artykulacji elewacji, użytych materiałów, formy architektonicznej.</p> <p>5. W części obszaru objętego planem (centrum miasta) wyznacza się strefę „OW” obserwacji archeologicznej, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, w obrębie której wszelkie działania inwestycyjne związane z pracami ziemnymi naruszającymi strukturę gruntu należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi.</p>
14.	MPZP obejmujący część wsi Zimna Wódka i część wsi Sieroniewice	Uchwała nr XXII.169.2020 Rady Miejskiej w Ujeździe z dnia 21 września 2020 r.	<p>Rozdział 3 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej § 11.1. Wskazuje się zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, objęte ochroną konserwatorską na podstawie przepisów odrębnych, których lokalizację oznaczono na rysunku planu, w tym:</p> <p>1) kościół filialny pod wezwaniem św. Marii Magdaleny, ul. Ujazdowska, 1748 r., nr rej. 100/54;</p> <p>2) zbiorowa mogiła Powstańców Śląskich na cmentarzu rzymsko-katolickim, ul. Górna, nr rej. 164/88.</p> <p>2. W odniesieniu do zabytków wskazanych w ust. 1 obowiązują zasady ochrony określone w przepisach odrębnych.</p> <p>3. Obejmuje się ochroną zabytki nieruchome, których lokalizację oznaczono na rysunku planu (lista w MPZP).</p> <p>4. W odniesieniu do zabytków wyszczególnionych w ust. 3 obowiązują następujące zasady ochrony:</p> <p>1) ustala się zakaz zmiany formy architektonicznej zabytków, w tym: głównej bryły, gabarytów, kształtu dachu, lukarn, attyki, przy czym dopuszcza się przebudowę i rozbudowę od strony elewacji tylnej, z zachowaniem w niezmienionej formie elewacji frontowej oraz elewacji bocznych zabytku, z zastrzeżeniem pkt 2;</p> <p>2) dla zabytków wymienionych w ust. 3 pkt 2, 3 i 4 dopuszcza się budowę zewnętrznej windy;</p>

			<p>3) ustala się nakaz pokrycia dachów dachówką o kolorystyce utrzymanej w odcieniach czerwieni, brązu i grafitu, dopuszcza się gont drewniany, a w przypadku dachów o kącie nachylenia połaci dachowych mniejszym niż 25o dopuszcza się blachy o profilu płaskim lub dachówkopodobnym;</p> <p>4) ustala się nakaz utrzymania kompozycji i wystroju elewacji, w tym detalu architektonicznego oraz materiału okładziny;</p> <p>5) ustala się nakaz utrzymania kształtu okien oraz kompozycji wewnętrznych podziałów okiennych, dopuszcza się okna połaciowe;</p> <p>6) ustala się stosowanie na elewacji stonowanych, jasnych kolorów, dopuszcza się stosowanie jako okładziny kamienia wapiennego oraz cegły;</p> <p>7) działania termomodernizacyjne należy prowadzić w sposób niepowodujący uszkodzenia lub zasłonięcia istniejących detali architektonicznych, przy czym dopuszcza się przeniesienie lub odtworzenie detali na odnowionej elewacji.</p> <p>5. Wskazuje się stanowiska archeologiczne wpisane do ewidencji prowadzonej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, których lokalizację wskazano na rysunku planu (lista w MPZP).</p> <p>6. Roboty ziemne lub inne prace budowlane na obszarze stanowisk archeologicznych wskazanych w ust. 5 należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi.</p> <p>7. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego wsi zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, w granicach której obowiązują:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zakaz lokalizacji drugiego budynku mieszkalnego na tej samej działce; 2) dopuszczenie utrzymania zabudowy zlokalizowanej w granicy działki; 3) utrzymanie sadów i ogrodów na zapleczach historycznej zabudowy; 4) dostosowanie nowej zabudowy do zabudowy historycznej pod względem gabarytów i kształtu dachów; 5) nakaz utrzymania symetrii ścian frontowych w zakresie rozmieszczenia otworów okiennych oraz utrzymania kompozycji wewnętrznych podziałów okiennych; 6) stosowanie na elewacji stonowanych jasnych kolorów, dopuszcza się stosowanie kamienia wapiennego oraz cegły; 7) działania termomodernizacyjne należy prowadzić w sposób niepowodujący uszkodzenia lub zasłonięcia istniejących detali architektonicznych, przy czym dopuszcza się przeniesienie lub odtworzenie detali na odnowionej elewacji. <p>8. Na obszarze objętym planem nie ustala się dóbr kultury współczesnej.</p>
--	--	--	---

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

Ryc. 1. Położenie gminy Ujazd (podkład www.ujazd.pl).

Gmina Ujazd położona jest w południowo-wschodniej części województwa opolskiego, na terenie powiatu strzeleckiego. Od północy graniczy z gminą Strzelce Opolskie, od zachodu z gminą Leśnica, od południa i południowego zachodu z gminą Kędzierzyn-Koźle, natomiast od wschodu z gminami Toszek i Rudziniec (woj. śląskie). Na sieć osadniczą gminy składa się miasto Ujazd, 9 wsi: Olszowa, Klucz, Zimna Wódka, Sieroniewice, Balczarowice, Nogowczyce, Jaryszów, Stary Ujazd i Niezdrowice, a także 3 osady: Janków, Komorniki i Księży Las.

Ujazd jest gminą miejsko-wiejską zamieszkiwaną przez ponad 6,2 tys. mieszkańców, o powierzchni 84 km², o dominującym charakterze rolniczym. W strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne (67,7% pow. gminy), lasy stanowią 23,5%, wody 1%. Na pozostałe 7,8%

składają się grunty budowlane (2,7%), parki, cmentarze, boiska i place sportowe itp. (0,2%), drogi i komunikacja (4,5%) oraz nieużytki (0,4%).

Obszar gminy Ujazd cechuje się znaczącymi walorami pagórkowatego i malowniczego krajobrazu. Urozmaicona konfiguracja terenu wynika zetknięcia się na obszarze gminy dwóch makroregionów: Wyżyny Śląskiej (mezoregion Chełmu) i Niziny Śląskiej (mezoregion Kotliny Raciborska). Teren gminy z obrzeży wyniosłości Chełmu na północy obniża się w kierunku południowo-wschodnim, przechodząc stopniowo w równinny obszar Kotliny Raciborskiej i szerokiej, naturalnej doliny rzeki Kłodnicy. Charakterystycznymi elementami krajobrazu są głębokie doliny rzek i potoków.

Do naturalnego płaskiego ukształtowania terenu zostały tu wprowadzone elementy i formy antropogeniczne, m.in. koryto Kanału Gliwickiego wraz z ciągami obustronnych wałów przeciwpowodziowych. Wieloletnia obecność tych elementów w krajobrazie naturalnym wsi doprowadziła do ich symbiozy ze środowiskiem przyrodniczym. Na szczególną uwagę w części zachodniej gminy, zasługują dobrze zachowane formy krasowe, w tym leje i jary (m.in. głęboki jar w miejscowości Klucz wyżłobiony w tworach lessowych).

Na terenie Gminy występuje cenny kompleks leśny - Rezerwat florystyczny „Boże Oko”. Znajduje się on ok. 1 km na zachód od miejscowości Klucz i został utworzony w celu ochrony lasu świeżego z licznie występującym ponad 100-letnim bukiem. Znajduje się tam malowniczy, rozległy parów, czyli sucha dolina o dość szerokim dnie i stromych, ale nieurwistych zboczach.

5.2.2 Rys historyczny gminy Ujazd

Miasto Ujazd

Niewiele wiadomo o osadnictwie przedlokacyjnym. Niewątpliwie istniało ono jednak na obszarze miasta i jego okolic co potwierdzają występujące stanowiska archeologiczne, z których najstarsze datowane są na okres pradziejów i neolitu. Liczne ślady pochodzą również z okresu wpływów rzymskich oraz wczesnego średniowiecza. Sądząc z nazwy oraz na podstawie dokumentów lokacyjnych Ujazdu można stwierdzić, że sąsiednia wieś, Stary Ujazd, istniała wcześniej niż samo miasto. W rękopiśmiennej kartotece grodów na Śląsku opracowanej przez Hellmicha czytamy o dwu grodziskach w Ujeździe: jedno czworoboczne na górze Bartłomieja (gdzie później stanęła kaplica pod wezwaniem św. Bartłomieja) oraz drugie na wzgórzu zamkowym w Ujeździe. Z grodziska tego zachował się nasyp i fosa, a na obszarze znajdowano średniowieczną ceramikę.

Najstarsza wzmianka o Ujeździe zawarta jest w bulli protekcyjnej papieża Hadriana IV z 23 kwietnia 1155 r. na mocy, której wszystkie posiadłości biskupstwa wrocławskiego zostały wzięte pod opiekę Stolicy Apostolskiej.

Nazwa miasta, Ujazd, pochodzi z przyjętego w średniowieczu (I połowa XII w.) sposobu wydziałania włości z ogólnej jurysdykcji na rzecz obdarowanego, które polegało na całodziennym obejściu lub objeździe konnym wydzielonego terenu przez księcia z oznaczeniem jego granic poprzez naciosy na drzewach lub ustawienie kamieni granicznych. Taki sposób wyznaczenia majątków nazywano odpowiednią ochodzą lub ujazdem (*circuito*), a sam wydzielony administracyjnie i gospodarczo majątek nosił nazwę klucza (Bischöfliche Holte). Nie jest wiadome, który z władców był ofiarodawcą Klucza Ujazdowskiego. Na podstawie dokumentu lokacyjnego miasta wiadomo natomiast, że obejmował on pierwotnie wsie położone w pobliżu Ujazdu, w tym: Ujeździec (obecnie Stary Ujazd), Zimna Wódka i Jaryszów oraz w okolicy Toszka: Poniszowice, Niekarmia i Niewieszce. W roku 1235 do Klucza Ujazdowskiego dołączono wieś Klucz.

Pierwotnie Ujazd był wsią zamieszkałą przez ludność polskiego pochodzenia zajmującą się rolnictwem, hodowlą zwierząt, bartnictwem i sadownictwem. W I połowie XIII w. miał miejsce nowy etap osadnictwa na Śląsku polegający na osiedlaniu się, najczęściej w nowo zakładanych osadach, tzw. wolnych gości (zrujnowanych rycerzy, zbiegłych chłopów), a w kolejnych latach na sprowadzaniu z zachodu cudzoziemskich kolonistów w tym Niemców, Flamandów, Walonów a nawet Francuzów. Kolonistom pozwalano na funkcjonowanie według własnych zasad, zwanych prawem flamandzkim lub niemieckim, które następnie było przenoszone również na wsi polskie. Ze względu na wyraźny podział pracy obowiązujący w prawie zachodnim nastąpiło wyodrębnienie się mieszczaństwa w osobny stan pomiędzy feudałami, a chłopstwem, a także upowszechnianie się

pieniądza, rozwój gospodarki cechowej i wymiany towarowej. Rozpowszechnienie się w XIII w. prawa niemieckiego na Śląsku skutkowało jego zastosowaniem również do lokacji miast.

Lokacja Ujazdu, jako osady targowej *locus forensis*, miała miejsce 25 maja 1223 r. i jest to jedna z najstarszych lokacji na Śląsku. Z dokumentu lokacyjnego wynika, że biskup Wawrzyniec zlecił Walterowi, wójtowi biskupiej Nysy, osadzenie kolonistów na terytorium św. Jana w Ujeździe oraz założenie osady targowej na prawie średzkim będącym lokalną odmianą prawa niemieckiego. Wójt Ujazdu w przywileju lokacyjnym otrzymał co szósty dom w mieście i co szósty łan we wsiach należących do klucza ujazdowskiego oraz dochody z opłat od ław rzemieślniczych, karczem, młynów, opłat sądowych, czynszów i połowu ryb w dwóch stawach. Był on zarazem sołtysem wsi lokowanych i sprawował nad nimi władzę sądowniczą. W dokumencie lokacyjnym biskup Wawrzyniec zaznacza, że rezerwuje dla siebie i dla nowych następców miejsce na zamek (*curia*), które sam wybierze. Zamek ten mógł powstać na terenie dawnego grodu. Rozplanowanie miasta pochodzi z czasów jego lokacji i zostało wytyczone jednorazowo.

Ujazd, ze względu na centralne położenie w stosunku do dóbr biskupich, miał duże znaczenie w administracji kościelnej, był bowiem siedzibą dziekana (archiprezbitera) sprawującego władzę sądowniczą nad podległym mu dekanatem. Dekanat ujazdowski obejmował w sumie 15 parafii, a najstarsza relacja o podziale dekanatu na parafie pochodzi z 1376 r.

W I połowie XIV w. Śląsk stał się terenem walk husyckich. Najwięcej ucierpiały dobra kościelne w szczególności majątek biskupa wrocławskiego. Na skutek zniszczeń biskup stracił dochody i zdecydował się na sprzedaż miasta i klucza ujazdowskiego księciu Bolkowi Opolskiemu. W krótkim jednak czasie odkupiony został ponownie przez biskupa. Pod koniec XIV w. doszło do otwartej wojny pomiędzy biskupem Przecławem, a Bolkiem III Opolskim podczas której zbudowane zostały mury obronne. W 1370 r. król czeski Karol IV zakończył konflikt i rozkazał zniszczyć fortyfikacje miejskie. Po powrocie Ujazdu we władanie biskupa fortyfikacje zostały odbudowane. Z dokumentu z 1414 r. dowiadujemy się, że składały się one z murów z blankami, wież i bram oraz fosy. Z tego również czasu pochodzi pierwsza wzmianka o szkole w mieście.

W XV w. Ujazd wielokrotnie zmieniał właścicieli by w 1524 r. wraz z całym kluczem ujazdowskim ostatecznie stać się własnością świecką, prywatną m.in. rodzin Długomiłów, Birawskich, Koheckich, Sobek, Welczków i Hohenlohe-Ohringen. Klucz ujazdowski obejmuje wówczas wsie Stary Ujazd, Jaryszów, Zimną Wódkę, Klucz, Poniszowice, Niekarnię, Niewiesz, Biskupice, Sośnicę i Zabrze. W 1613 r. Mikołaj Kochcicki ufundował nowy murowany kościół. Kolejni właściciele dążą do powiększenia folwarków. W wyniku wojny trzydziestoletniej Ujazd należał do najbardziej zniszczonych miast na Śląsku, a przebywające w mieście wojsko doprowadziło ludność do skrajnej nędzy. Pod koniec wojny Ujazd był w znacznej części spalony, zniszczony i poniósł duże straty w swoich folwarkach.

W 1660 i 1676 r. dwa duże pożary ogarnęły całe miasto, doszczętnie spustoszyły drewniane domy mieszczkańskie, spłonął również ratusz wraz z wszystkimi dokumentami miasta. Straty spowodowane pożarami, a także wewnętrzne konflikty przyczyniły się do upadku Ujazdu. Miasto popadło w długi, wyludniło się i o własnych siłach nie mogło podnieść się z ruiny. Komisja złożona z przedstawicieli zarządu biskupiego, mieszczan i dziedzica, która zebrała się w 1700 r. w Ujeździe, po gruntownym zbadaniu stanu miasta orzekła, że: *“...według jej głębokiego przeświadczenia w całym biskupstwie nie znajduje się miasta pogrążonego w tak skrajnej nędzy, jak Ujazd”*. Jako przyczyny upadku miasta wyliczono: złą gospodarkę często zmieniających się burmistrzów, upadek handlu i rzemiosła spowodowany m.in. przeniesieniem głównego szlaku handlowego, po którym odbywał się dawniej transport soli i żelaza, przebiegającego przez Ujazd do czasu zbudowania nowego mostu na Odrze w Krapkowicach. Trzy jarmarki, które dawniej przynosiły mieszczanom duże korzyści, straciły zupełnie znaczenie. Głównym źródłem utrzymania stało się rolnictwo. Wiele posesji mieszczkańskich stało pustką jeszcze od czasu wojny trzydziestoletniej. W 1687 r. wybudowano w mieście szkołę, w której nauki pobierało 40 chłopców.

W 1736 r. Ujazd wraz z całym Śląskiem włączony został do Prus. Sytuacja miasta pogorszyła się wskutek zakwaterowania w mieście garnizonu wojskowego. Ujazd pozostał miastem prywatnym hrabiego Sobka. Do świadczeń na rzecz pana przybyły ciężkie podatki i opłaty na rzecz państwa pruskiego. Jak wynika z tabel statystycznych z 1787 r. Ujazd liczył 960 mieszkańców, a garnizon ok. 100 żołnierzy. W mieście było 7 cechów. W mieście znajdowały się następujące budynki użyteczności publicznej: kościół parafialny, 1 kaplica i dwa kościoły filialne, 4 domy parafialne i szkolne,

1 przytułek dla starców, browar, magazyn i wartownia oraz dwie gospody, 3 młyny wodne. W obrębie dawnych fortyfikacji stało 125 budynków mieszkalnych oraz 16 „pustek”. Na przedmieściach naliczono 29 domów mieszkalnych. Zaledwie 11 budynków pokrytych było dachówką, pozostałe, przeważnie drewniane, pokryte były gontem lub słomą. Mury i bramy miejskie były zniszczone. Na terenie dawnych fos i wałów rozwinęła się zabudowa podmiejska. Do miasta należał 1 folwark, tak zwany „fundacyjny”, natomiast mieszczenie uprawiali ok. 5000 mg. ziemi.

W 1843 r. majątek i zamek ujazdowski zakupił książę Hugo zu Hohenlohe - Öhringen ze Sławięcic. W 1 połowie XIX w. zauważa się znacznie szybsze tempo rozwoju pomimo faktu, że w Ujeździe nie powstał żaden większy zakład przemysłowy, linie kolejowe ominęły miasto. W tym czasie odbudowano wiele budynków mieszkalnych, zaadaptowano jeden z domów przyrynkowych na ratusz, wybudowano szkołę i strzelnicę. Nadal jednak większość budynków stanowiły domy drewniane (w 1840 r. na 237 domów, 164 były drewniane). Ulice miasta po raz pierwszy wybrukowano W połowie XIX w. istniały 2 tartaki, 4 młyny wodne i dwa browary. Miasto osiągnęło szczyt rozwoju w połowie XIX w. W okresie największego wzrostu ilości mieszkańców w Ujeździe zbudowano 20 nowych domów mieszkalnych. Ogółem w 1861 r. miasto liczyło 256 budynków mieszkalnych, 5 przemysłowych, w tym: młyn wodny, folusz, olejarnia, cegielnia, browar; 9 użyteczności publicznej: kościoły, ratusz, urzędy oraz 258 budynków gospodarczych rolniczych. Oprócz rzemiosła i handlu ważnym źródłem utrzymania było rolnictwo. W 1864 r. przebudowy kościoła parafialnego, a w miejscu dwóch drewnianych wież zbudowano murowane.

Na rozwój gospodarczy Ujazdu miał wpływ Kanał Kłodnicki, którego budowę rozpoczęto w 1792 r. Miał on służyć głównie do transportu węgla z kopalni na Górnym Śląsku, ale także żelaza z Huty Królewskiej w Gliwicach, galmanu (ruda cynku) i drewna do portu w Koźlu i dalej Odrą, aż do Berlina. Kanał na całej długości został otwarty dla żeglugi w 1812 r. Jest to jeden z najstarszych kanałów śródlądowych Europy. Liczy sobie ok. 40,7 km długości i ok. 49 m różnicy poziomów. Ze względu na niewielką głębokość i szerokość kanału, liczne śluzy utrudniające transport, a także budowę konkurencyjnej kolei oraz w związku z powstaniem nowych kopalń na Górnym Śląsku, nie mających bezpośredniego dostępu do portów, zaczęto rozważać budowę nowego kanału umożliwiającego wprowadzenie większych jednostek pływających. W 1934 r. rozpoczęto budowę nowej drogi wodnej, tzw. Kanału Gliwickiego, który stał się najnowocześniejszym obiektem hydrotechnicznym tej części Europy.

W 1827 r. przy obecnej ul. Słowackiego zbudowano nową synagogę na potrzeby istniejącej w Ujeździe gminy żydowskiej. Obecność Żydów w Ujeździe jest potwierdzona już w 1367 r. W 1843 r. Żydzi stanowili 6,7% ogółu mieszkańców miasta. Pogłębiający się upadek lokalnej gospodarki na początku XX w., był przyczyną emigracji większość społeczności żydowskiej. W 1924 r. w Ujeździe nie było ani jednego Żyda. Śladem obecności społeczności żydowskiej jest cmentarz zlokalizowany w lesie na granicy miasta i wsi Niezdrowice, wpisany do rejestru zabytków. Cmentarz został założony w 1822 r.

Industrializacja Górnego Śląska rozpoczęta pod koniec XIX w. nie objęła Ujazdu. Nie miał on ani pokładów węgla, ani złóż kruszców, dodatkową barierą rozwojową był brak połączenia kolejowego z innymi miastami. Szczyt rozwoju Ujazd osiągnął w połowie XIX w. W XX w. zaczyna się okres stagnacji gospodarczej i stopniowy spadek liczby ludności. W 1908 r. zbudowano gazownię, a w 1933 r. wodociągi i kanalizację. W latach 1935-37 w Ujeździe powstał niewielki port oraz stocznia rzeczna na Kanale Gliwickim.

W wyniku działań wojennych, a w szczególności po wejściu wojsk rosyjskich w 1945 r, zniszczeniu uległo prawie 70% zabudowy Ujazdu, w tym trzy pierzeje rynkowe, ratusz, zamek, gazownia. Ludność niemieckiego pochodzenia w większości opuściła miasto, w wyniku czego w Ujeździe pozostało zaledwie ok. 400 osób. W listopadzie 1946 r. uruchomiono ponownie wodociąg miejski, w 1949 r. rozpoczęto odbudowę oświetlenia ulicznego, nie podjęto jednak działań zmierzających do odbudowy gazowni i sieci gazowniczej. Po odbudowie budynku dawnego sądu grodzkiego w 1961 r. stał się on siedzibą władz (Miejska Rada Narodowa, a obecnie Urząd Miasta i Gminy Ujazd), Poczty Polskiej, Milicji Obywatelskiej oraz ośrodka zdrowia. W latach 1964-66 w południowej pierzei rynku wybudowano typowy pięciokondygnacyjny budynek wielorodzinny z usługami w parterze, w 1983 r. w miejscu północnej pierzei zlokalizowano duży obiekt handlowy, którego bryła również nie nawiązuje do zabytkowego charakteru miasta. Zachodnia pierzeja została zamknięta dopiero w 2006 r. ciągiem niskich trzykondygnacyjnych pseudo kamieniczek. W 2012 r.

uzupełniono północną pierzeję rynku nowoczesnym budynkiem usługowym korespondującym stylowo z sąsiednim pawilonem modernistycznym. Prowadzone w długich odstępach czasowych prace budowlane spowodowały brak jednolitego, spójnego pod względem stylowym, architektonicznym i estetycznym charakteru rynku.

W okresie powojennym Ujazd kilkakrotnie zmieniał granice administracyjne, głównie poprzez włączanie i wyłączanie z jego obszaru terenów wsi Stary Ujazd i Niezdrowice. Ostateczny przebieg granic miasta został wprowadzony w 1983 r., kiedy nastąpiło przyłączenie osiedla Piaski. W latach 70-tych i 80-tych XX w. Ujazd był najmniejszym miastem województwa opolskiego, stanowiącym ośrodek rolniczy z funkcjami mieszkaniowymi.

Do najważniejszych zabytków Ujazdu należy zaliczyć średniowieczne założenie urbanistyczne z kwadratowym rynkiem i szachownicą ulic wraz z górującym nad miastem zamkiem i kościołem parafialnym p.w. św. Andrzeja. Na uwagę zasługuje również kościół pątniczy p.w. Nawiedzenia NMP na Studzionce, zbudowany w latach 1858-1862 w stylu neogotyckim, trzykondygnacyjny, murowany XVIII wieczny spichlerz oraz kamieniczki.

Balcarzowice (dodatkowa nazwa w j. niem. Balzarowitz, dnia 3.07.1936 r. przemianowane na Schönwiese/Oberschlesien). Niewielka miejscowość, położona w północno-wschodniej części gminy, w dolinie potoku Ligockiego, otoczona dużymi kompleksami leśnymi. W schyłkowym okresie średniowiecza znajdowało się tu grodzisko, pochodzące z XIII w., którego ślady zachowały się do naszych czasów w postaci nasypu ziemnego objętego ochroną poprzez ustanowienie stanowiska archeologicznego. Grodzisko położone było na skraju lasów, w odległości jednego kilometra na północny-zachód od dzisiejszej wsi Balcarzowice, ok. 500 metrów na od wsi Sieronowice. Założone zostało na planie zbliżonym do czworoboku. Otaczała je fosa oraz niski wał ziemny wzniesiony w końcu XIII lub XIV w.

Nazwa wsi Balcarzowice, gwarowo Walcarzowice, pochodzi od nazwiska właściciela von Walczorzowitz, o którym wzmianki datowane są na 1457 r. Zdaniem H. Borka nazwa pochodzi od nazwy osobowej Walcerz - niem. Walthr, później skojarzone z imieniem Balcer.

Od roku 1705 wieś była własnością rodziny Posadowskich, którzy swoją siedzibę rodową mieli w odległej o 3 kilometry Błotnicy Strzeleckiej. W 1885 r. wieś zamieszkiwały 174 osoby, w roku 1933 r. 249 osób, a w roku 1939 284 osób. W 1936 r. powstała niemiecka szkoła publiczna. Starsza młodzież szkolna uczestniczyła w prywatnych kursach języka polskiego, prowadzonych m.in. w pobliskich Nogowczycach i Sieronowicach. Mieszkańcy wsi korzystali z polskiej biblioteki, działali w polskim ruchu śpiewaczym.

Wieś nie posiada kościoła jedynie niewielką kaplicę. Do najważniejszych obiektów można zaliczyć zabytkowy budynek dawnej szkoły, obecnie pełniący funkcję przedszkola publicznego.

Jaryszów (dodatkowa nazwa w j. niem. Jarischau). Duża wieś położona w dolinie Jaryszówki, stanowiącej prawy dopływ Kłodnicy. W granicach obrębu ewidencyjnego leży również Kolonia Jaryszowska.

W księdze łacińskiej *Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis* (pol. Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego) spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna w latach 1295-1305 miejscowość wymieniona jest w zlatynizowanej formie *Jarissow*. W dokumencie z 30 listopada 1260 r. wśród dóbr biskupich wymieniono także Jaryszów jako „*villa Iarissou*”. Od 1260 do 1443 r. Jaryszów jest wsią wchodzącą w skład tzw. Klucza Ujazdowskiego, tj. posiadłości biskupów wrocławskich w granicach księstwa opolskiego. Ok. 1270-80 następuje lokacja wsi na prawie niemieckim. W tym czasie powstaje parafia i zostaje zbudowany pierwszy kościół w Jaryszowie. Wieś założono na obszarze 46 łanów, z czego 4 łany stanowiły tzw. nadmiary. Wieś liczyła 30 gospodarstw kmiecych, jedno wolne i dziedziczne sołectwo (10 łanów) oraz gospodarstwo proboszcza (2 łany). Na bazie wolnego dziedzicznego sołectwa, wykształciły się dobra rycerskie (Rittergut) w Jaryszowie.

Na ziemi wolnych sołtysów jaryszowskich powstał folwark i dwór/pałac w którym mieszkali właściciele wsi, dzierżawcy wsi albo administratorzy wsi w imieniu właścicieli wsi. W późniejszych czasach właściciele wsi powiększali swój stan posiadania kosztem wolnych chłopów tak, że w XIX wieku 2/3 ziemi było własnością Dominium. Po ponad 300 latach biskupi wrocławscy przestali być właścicielami Ujazdu i dóbr w okolicach Ujazdu.

Od 1741 r. Jaryszów, po zdobyciu Śląska przez Prusy, wcielono najpierw do powiatu toszeckiego, a po reorganizacji administracyjnej okręgów rejencji opolskiej w 1817 r., przydzielono ją do powiatu strzeleckiego. Odkryte w pobliżu Jaryszowa złoża rudy żelaza (darniowej) przyczyniły się do rozwoju skromnego przemysłu hutniczego. W latach 1770-90 właściciele założyli we wsi 2 kuźnie działające do 1815 r. W 1824 r. we wsi istniały cztery młyny wodne i tartak. Z tego okresu pochodzi również nowo założona Kolonia Jaryszowska.

Do najważniejszych obiektów we wsi można zaliczyć kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny oraz szkołę wybudowaną w 1909 r. Dużą wartość kulturową przejawiają również pozostałości zabudowań folwarcznych dawnego majątku, przy czym sam dwór/pałac ze względu na zły stan techniczny, został rozebrany i wykreślony z rejestru zabytków.

Historycznie wieś miała układ ulicówki położonej wzdłuż Jaryszowca, po obu jego stronach. Obecnie historyczny układ ruralistyczny jest zatarty, a wieś zbliżona jest do wielodrożnicy. Pierwotny układ zabudowy utrzymała natomiast Kolonia Jaryszowska stanowiąca łańcuchówkę.

Klucz (dodatkowa nazwa w j. niem. Klutschau,) Niewielka wieś o układzie ulicowym leżąca w zachodniej części gminy. Najstarsze wzmianki o wsi pochodzą z 1234 r. z dokumentu, w którym księżna opolska Viola obdarowuje biskupa wrocławskiego Tomasza I wolnością dla wsi Cluce. W 1235 r. książę opolski Mieszko II zezwolił biskupowi Tomaszowi na osiedlenie we wsi Cluche kolonistów na prawie niemieckim. Z kolei w *Liber fundationis* z 1260 r. wymieniono Cluche jako dobra i posiadłości biskupie. W 1319 r. istniała w Kluczu parafia, czego pośrednim dowodem są dziesięciny, które Januszkowice oddawały gnieźnieńskiemu plebanowi. Parafia w Kluczu musiała istnieć prawdopodobnie od ok. 1300 r.

Na wzniesieniu w centralnej części wsi zlokalizowany jest drewniany kościół p.w. św. Elżbiety Węgierskiej z 1748 r. W 1783 r. miejscowość posiadała już szkołę oraz dwa kamieniołomy z piecem do wypalania wapna. W 1880 r. wybudowano dom starców, który został przekształcony na szkołę. Od dnia 4 lipca 1936 r. następuje zmiana nazwy wsi na Schlüsselgrund, by w 1945 r. powrócić do polskiej nazwy Klucz.

Niezdrowice (dodatkowa nazwa w j. niem. Niesdrowitz, 3.07.1936 r. przemianowane na Neubrücken). Wieś położona na południe od Kanału Gliwickiego i Kłodnicy. Pierwotna osada licząca kilka zagród powstała prawdopodobnie ok. 1300 r. Wieś nie została lokowana, lecz powstała w miejscu dawnej osady. Nosi ona cechy osady zagrodniczej.

W 1534 r. w Niezdrowicach mieszkały 592 osoby, w tym 13 wiary ewangelickiej, głównym zajęciem mieszkańców było rolnictwo. Najstarsza, historyczna część wsi stanowi ulicówkę w układzie północ-południe związaną z biegiem Kłodnicy, której zakole sięgało aż do miejsca zniszczonego obecnie mostu. Środkiem wsi, w płaskiej dolinie płynął strumień, po którego obu stronach sytuowały się zagrody. W miejscu obecnej gospody sąsiadującej z kapliczką znajdował się kościół. Nowsza XIX-wieczna część wsi stanowi zabudowę zwartą zlokalizowaną wzdłuż głównej ulicy prowadzącej w kierunku Ujazdu oraz Rudzińca, równoległe do Kanału Gliwickiego. W latach 60-80-tych XX w. na południe od głównej ulicy powstało osiedle zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej nie związanej z rolnictwem, o charakterystycznej dla ówczesnych czasów formie "kostek" krytych stropodachem.

W centrum wsi znajduje się zabytkowa kapliczka oraz stojący przed nią krzyż. Zlokalizowany w sąsiedztwie dawny obiekt szkolny, po wykonanym remoncie w 2006 r. służy jako Wiejski Dom Kultury oraz miejsce spotkań mieszkańców. Nie jest znana dokładna data utworzenia szkoły, jednak działała ona już w 1910 r., a lekcje prowadzone były w języku niemieckim. W 1996 r. we wsi ukończono budowę nowego kościoła, który znajduje się w centrum wioski.

Nogowczyce (dodatkowa nazwa w j. niem. Nogowschütz, 3.9.1936 r. przemianowane na Wangschütz). Wieś położona jest w północno-wschodniej części gminy. Wieś pełni głównie funkcję rolniczą. We wsi znajdowały się również cztery stawy hodowlane, z których zachował się tylko jeden, położony najbliżej zabudowy.

Pierwsza wzmianka pochodzi z 1687 r. (Nogowczitz). Jej nazwa prawdopodobnie wzięła się od przezwiska Nogawka. Tak późny okres powstania wsi świadczy o tym, że stanowiła ona osadę zagrodniczą lub folwark, których czas powstania przypada na XVI w. i lata późniejsze. Od połowy

XVIII w. Nogowczyce wraz z innymi posiadłościami, należały do rodziny Posadowskich. W 1860 r. we wsi istniał folwark o powierzchni 237 ha.

Olszowa (dodatkowa nazwa w j. niem. Olschowa, 3.07.1936 r. przemianowana na Erlenbusch/Oberschlesien). Duża wieś zlokalizowana w północno-zachodniej części gminy. Położona w Masywie Chełmu, w sąsiedztwie lasów i olchowych zagajników, od których wzięła swa nazwę. W okresie powojennym, w północnej części wybudowano nowe osiedle budynków mieszkaniowych jednorodzinnych. W granicach obrębu ewidencyjnego wsi znajduje się również osada Księży Las z zabytkową gorzelnią oraz folwarki: Janków i Komorniki.

Wieś założona XIII w. przez niemieckich osadników. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1302 r., Olszowa była własnością panów na Strzelcach lub Centawie, a przez pewien czas właściciel mieszkał w samej Olszowej.

Nazwa miejscowości wywodzi się prawdopodobnie od olchy (po Śląsku olszy), które porastały okoliczne mokradła, co dowodzi, że w dawnych wiekach Olszowa była bardziej zasobna w wodę niż dziś. Olszowa aż do końca XVIII w. nazywa się Olsona, od 1800 r. Olchowa, w 1936 r. zmieniono jej nazwę na Erlenbusch O/S, nazwę Olszowa przywrócono w 1945 r.

Brak jest źródeł informujących o powstaniu i rozwoju Olszowej w XIV i XV w., jedynie z zapisów parafialnych wiadomo, że tworzyła ona parafię z Kluczami. W 1566 r. w Olszowej istniał drewniany kościół. Właścicielami Olszowej byli m.in. Hans Larisch (1641), od 1774 r. baron pruski Karol de Raczek, następnie ród Schweinichen, od 1789 r. hrabia Filip Colonna, od 1808 r. baron Gastklimb, od 1815 r. Leopold z Toszka. W 1823 r. Olszową zakupił hrabia Andreas Maria Renard spadkobierca rodu Gaschin. Do wsi przynależały dwa folwarki: Johannishof (Janków) i Komorniki. W 1825 r. hrabia Renard założył w Olszowej znaną w całej Europie stadnię koni oraz hodowlę koni wyścigowych, do której sprowadzał konie z Anglii, z czasem tworząc rasę śląską. Zmeliorował on również grunty majątku Olszowa oraz założył winnice, w której produkowano olszowskie wino. Na południe od Olszowej powstały kamieniołomy wapienia oraz piec do wypalania wapna. W 1864 r. w Olszowej znajdowała się karczma, dwóch kowali i krawiec. W 1926 r. doprowadzono do Olszowej energię elektryczną oraz zbudowano kamienną drogę. Renardowie rządili Olszową do lat 80-tych XIX w. Pochowani zostali w mauzoleum w parku strzeleckim naprzeciw Kościoła Bożego Ciała. Spadkobiercy Renardów rządili Olszową aż do 1945 r. W 1948 r. oddano do użytku szkołę zlokalizowaną w miejscu starej niemieckiej, która uległa zniszczeniu w czasie działań wojennych. W 1957 r. Olszowa jako jedna z pierwszych wsi w województwie wybudowała wodociąg. W 1962 r. na terenie wsi Olszowa w lesie (Las Kucierz) powstała jednostka wojskowa, w której stacjonował 12 Dywizjon Rakietowy Obrony Powietrznej. Dywizjon został rozformowany w 1998 r. Od tego czasu zabudowa podlega stałej degradacji, a teren stopniowo zarasta i niszczeje.

Do najważniejszych obiektów zabytkowych we wsi należy zaliczyć najstarszy w gminie kościół drewniany p.w. Matki Boskiej Śnieżnej, zespół folwarczny w Olszowej oraz gorzelnię w Księżym Lesie.

Sieronowice (dodatkowa nazwa w j. niem. Schironowitz, 3.07.1936 r. przemianowane na Grünheide/Oberschlesien). Wieś leży w północnej części gminy. Najstarsza część zlokalizowana jest w dolinie Kotuli, tzw. Potoku Ligockiego. Zabudowania nie tworzą zwartej kompleksu, lecz są swobodnie rozmieszczone wzdłuż potoku, w otoczeniu łąk. Po raz pierwszy jako osada, wzmiankowana jest w 1342 r. jako majątek należący do rycerza Bogusza.

W 1824 r. wzdłuż drogi prowadzącej do Nogowczyc hrabia Renard założył kolonię Schroll. Ma ona układ zwartej ulicówki. W 1872 r. we wsi zbudowano szkołę. W granicach obrębu ewidencyjnego znajduje się również przysiółek Grzeboszowice, stanowiący dawny folwark/majątek. Wieś rozwinęła się znacząco w okresie powojennym. W 1949 r. została zelektryfikowana.

Stary Ujazd (dodatkowa nazwa w j. niem. Alt Ujest, od dnia 3.09.1936 r. przemianowany na Alt Bischofstal). Wieś położona na północ od Ujazdu, na prawym brzegu potoku Jordan, w głębokiej i wąskiej dolinie. Powstanie wsi datuje się na lata 1230-1260, w okresie po podarowaniu biskupstwu wrocławskiemu omawianego obszaru. Jej pierwotna nazwa nawiązuje do objazdu dokonanego przez księcia opolskiego Kazimierza I i brzmiała Ujeździec. W 1926 r. we wsi została otwarta jedyna na ziemi ujazdowskiej szkoła dla mniejszości polskiej. Do najważniejszych obiektów zabytkowych we

wsi należy zaliczyć dawny kościół. W 1992 r. odbyła się konsekracja nowo wybudowanego kościoła p.w. Ducha Św.

Zimna Wódka (Kaltwasser, Caldeborn). Najstarsze wzmianki o wsi Zimnawodca, czyli osada leżąca nad potokiem, pochodzą z 1260 r. Również w akcie sprzedaży ziemi ujazdowskiej w 1466 r. wymienia się Zimną Wódkę. W notariacie ks. kardynała Jana, biskupa Sabiny w Arignam, pod datą 14 I 1376 r. spisane są parafie, a wśród nich Jaryszów i Caldeborn, czyli Zimna Wódka. W 1783 r. odnotowano, że Zimna Wódka należy do powiatu toszeckiego, posiada kościół, 2 folwarki, 13 gospodarzy, 19 zagrodników oraz 112 mieszkańców. W XVIII w. złączono parafię w Zimnej Wódcie z parafią w Kluczu. Odtąd kościół stanowi filię kościoła w Kluczu. W 1858 r. we wsi wybudowano szkołę dwuklasową. Głównym źródłem utrzymania było rolnictwo.

Dynamiczny wzrost liczby ludności w latach 30-tych XX w. może mieć związek z budową linii kolejowej nr 175 relacji Kłodnica - Zawadzkie, której jednotorowy odcinek Strzelce Opolskie - Leśnica oddano do użytku w 1936 r. W dniu 23 czerwca 2000 r. nastąpiło zamknięcie dla ruchu pasażerskiego odcinka Kłodnica - Fosowskie, a w 2007 r. linia została wykreślona z ewidencji PLK. Jedyną pozostałością są nasypy, mosty i wiadukty kolejowe oraz dworce. Na terenie gminy Ujazd linia przebiegała przez miejscowości Zimna Wódka i Sieronowice, jednak dworzec kolejowy został zbudowany wyłącznie w Zimnej Wódcie. Na zachód od linii kolejowej w okresie powojennym powstało osiedle zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Na mapie topograficznej z 1939 r. w miejscu obecnego osiedla widoczne są jedynie pola uprawne oraz folwark Wesołów. W granicach obrębu ewidencyjnego wsi Zimna Wódka leży również przysiółek Buczki.

W centrum wsi, na wzniesieniu zlokalizowany jest drewniany kościół otoczony ze wszystkich stron drogami, co pozwala przypuszczać, że pierwotnie stał on w centrum niewielkiego placu otoczonego zabudową zagrodową. W północnej części wsi znajdowało założenie folwarczne. Do najcenniejszych zabytków należy kościół filialny p.w. św. Marii Magdaleny, spichlerz i budynek poczty. Dużą wartość ma również budynek dworca kolejowego.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

UKŁADY PRZESTRZENNE

Układ urbanistyczny miasta Ujazd (rejestr zabytków nr 154/57 z 12.09.1957 r.).

W krajobrazie kulturowym gminy wyróżnia się samo miasto Ujazd, które stanowi obecnie centrum administracyjne oraz kulturalne gminy. Ujazd uzyskał prawa miejskie w 1223 r. i od tego czasu rozwijało się pomyślnie aż do XVII w., jako lokalny ośrodek rzemieślniczy i ważny, handlowy punkt tranzytowy. Następne dwa stulecia, a w szczególności wydarzenia związane z wojną trzydziestoletnią, wojną austriacko-pruską, jak również z pożarami, zdziesiątkowały ludność i zniszczyły wiele zabudowań wraz z dobytkiem i inwentarzem, przynosząc tym samym znaczne osłabienie gospodarcze. Kolejnym ciosem dla miejskiej tkanki miasta były działania wojenne podczas II wojny światowej, kiedy to miasto uległo zniszczeniu w ok. 70%.

Obecnie na miejski krajobraz Ujazdu składa się głównie zabytkowy poddany rewitalizacji układ urbanistyczny zamknięty w pierścieniu ulic śródmiejskich. Dominantą przestrzenną tego układu jest górujący nad rynkiem (ob. Placem 1 Maja) kościół pw. św. Andrzeja oraz ruina zamku.

Rozplanowanie miasta oparte jest na okręgu, poza obszarem którego znalazły się zamek i kościół, położone na północ od prostokątnego rynku. Regularna zabudowa skupiona była w równych kwartałach, pierzeje rynkowe zabudowane były głównie dwukondygnacyjnymi, usytuowanymi kalenicowo domami. Po zniszczeniach powojennych zabudowa nie została odtworzona, przy rynku powstały wielokondygnacyjne budynki mieszkalne, budynek remizy strażackiej, parking i stacja benzynowa. Śródmieście jedynie częściowo zachowało swój pierwotny układ, czytelny dziś głównie w siatce ulic. Najlepiej zachowane przykłady małomiasteczkowej zabudowy (głównie z XIX w.) zachowane są wzdłuż ul. Sienkiewicza i przy Placu Lompy, oraz przy ul. Sławięcickiej, Traugutta i w północnym odcinku ul. Krzywej.

Układy ruralistyczne

Wszystkie wsie znajdujące się na terenie gminy Ujazd posiadają metrykę średniowieczną, w większości były lokowane na prawie niemieckim. Reprezentują wsie zwarte i skupione, głównie o ulicowym, rzadziej rzędownym typie genetycznym, czasem z występującym w centrum wrzecionem (tzw. nawieś) charakterystycznym dla typu owalnicowego (Zimna Wódka, Olszowa). Z lokalizacją w dolinie potoku związany łańcuchowy genetyczny typ wsi, o mniejszej regularności, czasem rozwinięty jednostronnie np. najstarsza część Sieronowic, Stary Ujazd, część Jaryszowa. Wsie Olszowa, Klucz, Zimna Wódka, Jaryszów oraz Balcarzowice zaliczają się do wsi kmiecych z folwarkiem o niwowym układzie pól, przy czym Zimna Wódka ma układ niwowo-łanowy.

ZABYTKI ARCHITEKTURY SAKRALNEJ

Kościół drewniane

W gminie Ujazd znajdują się trzy drewniane kościoły, wszystkie należące do parafii pw. św. Elżbiety Węgierskiej: parafialny w Kluczu oraz filialne w Zimnej Wódce i Olszowej. Czas ich powstania nie jest jednoznacznie określony, wszystkie łączy jednak data 1748, kiedy zostały gruntownie przebudowane lub też wybudowane. Kościoły posiadają jednolity wygląd, wyróżniający je spośród drewnianych świątyń w woj. opolskim: jego charakterystyczną cechą są m.in. niska, wtopiona w zwartą bryłę wieża oraz wysoka wieżyczka na sygnaturkę, umieszczona nad wschodnią krawędzią nawy. Wszystkie świątynie posiadają barokowy charakter, są orientowane, wzniesione w konstrukcji zrębowej i słupowej (wieża), na podmurówce. Ich ściany są oszalowane deskami, a dachy obite gontem. Kute zamki drzwiowe w kościołach w Kluczu i Zimnej Wódce posiadają ozdobne wykładki, w kształcie postaci ludzkiej (żołnierza). W oknach znajdują się barwne, współczesne witraże.

Klucz:

- kościół par. pw. św. Elżbiety, drewn., 1748, nr rej.: 98/54 z 13.05.1954

- plebania, 1 poł. XIX, nr rej.: 1969/72 z 17.11.1972

Kościół usytuowany jest w centralnej części wsi, na znacznym wzniesieniu. Orientowany, z zabytkową plebanią po południowo - zachodniej stronie oraz współczesną dzwonnica po stronie wschodniej. Od strony drogi, w ceglany murze biegnącym przy podstawie wzgórza, znajduje się kapliczka z 1924 r. z ludową rzeźbą św. Jana Nepomucena. Kościół jest drewniany, o charakterze barokowym. Wzniesiony w konstrukcji zrębowej oraz słupowej (wieża), na podmurówce. Krótka, prostokątna nawa łączy się z zamkniętym trójbocznie prezbiterium ukośnymi ścianami. Od zachodu do nawy przylega wieża z niewielkimi aneksami po obu bokach. Przy północnej ścianie prezbiterium i ukośnym odcinku nawy znajduje się zakrystia z lożą kolatorską na piętrze, a do południowej ściany nawy przylega kruchta ze składzikiem na piętrze. Bryła kościoła jest zwarta i jednorodna, z dominantą w postaci wielobocznej wieżyczki na sygnaturkę nad wschodnią krawędzią nawy. Kościół kryty jest dachem dwukalenicowym, o płynnie łączących się ze sobą połaciach, których przedłużenie przekrywa też zakrystię wraz z kruchtą. Nad niską wieżą znajduje się daszek namiotowy, nieznacznie wystający ponad kalenicę głównego dachu. Wszystkie dachy, górna kondygnacja wieży oraz ostrosłupowy hełm nad sygnaturką i ściana szczytowa nawy obite są gontami. Elewacje są szalowane deskami w układzie pionowym. Okna w wieży i przybudówkach są prostokątne, pozostałe zamknięte łukiem płaskim,

szklone barwnymi witrażami. Pierwotne otwory wejściowe ujęte są w masywne odrzwia: 1) w południowej ścianie wieży, z ozdobnym nadprożem. Na drzwiach kuty zamek z wykładką w kształcie postaci ludzkiej, podobną do postaci żołnierza na drzwiach w kościele w Zimnej Wódce, 2) w zachodniej ścianie nawy, prostokątny, z datą 1748, 3) z nawy do płd. kruchty, zamknięty łukiem płaskim, 4) z prezbiterium do zakrystii, także zamknięty łukiem. Wnętrze kościoła przekryte jest stropem płaskim, nad prezbiterium z fasetami; nad zakrystią i w wieży stropy belkowe. Odkryta w 2003 r. polichromia przedstawia Święty Krzyż na tle nieba nad częścią centralną prezbiterium oraz nad nawą - świętych Augustyna, Hieronima, Ambrożego i Grzegorza, w otoczeniu pól z ornamentem roślinnym. Prosty chór muzyczny po zachodniej stronie nawy wsparty jest na dwóch słupach z profilowanymi głowicami. Wyposażenie kościoła tworzą późnobarokowe ołtarze z I poł. XVIII w., po bokach ołtarza umieszczone są rzeźby gotyckie oraz barokowe, umieszczone na konsolach. Ambona, chrzcielnica, konfesjonał, ławy i ławki kolatorskie oraz część obrazów pochodzą z XVIII w.

Zimna Wódka - kościół fil. pw. św. Marii Magdaleny, drewn., 1748, nr rej.: 100/54 z 10.06.1954. Poprzedni drewniany kościół Zimnej Wódce powstał przypuszczalnie w XV w., w latach 1524 – 1701, użytkowany był przez protestantów. Kościół usytuowany jest na wzniesieniu pośrodku wsi, otoczonym ulicami tworzącymi niewielkie nawsie. Na północ od niego znajdują się grotka lurdzka, kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena oraz kamienny krzyż. Wokół biegnie wybrukowana alejka, całość otoczona jest współczesnym ogrodzeniem. Z dawnego cmentarza zachowały się dwa krzyże nagrobne. Kościół jest orientowany, drewniany, wzniesiony w konstrukcji zrębowej oraz słupowej (wieża), na wysokiej podmurówce. Posiada krótkie, zamknięte trójbocznie prezbiterium oraz nawę na rzucie zbliżonym do kwadratu, z ukośnymi wschodnimi ścianami. Od zachodu do nawy przylega przybudówka wieżowa o wysokości równej nawie, do której od północy prowadzą zabudowane schody (dawniej po przeciwnej stronie wieży). Przy północnej ścianie prezbiterium znajduje się zakrystia z lożą kolatorską na piętrze a obok niej, częściowo już przy ścianie nawy, niska przybudówka ze schodkami na ambonę. Bryła kościoła jest zwarta i jednolita, kryta dachem dwukalenicowym, o płynnie połączonych ze sobą połaciach; nad niską wieżą dach namiotowy, nad zakrystią przedłużona połączyć dachu prezbiterium. Nad wschodnią krawędzią nawy ośmioboczna wieżyczka na sygnaturkę, z niewielkim hełmem, pokrytym gontem tak jak pozostałe dachy. Elewacje kościoła szalowane są deskami w układzie pionowym. Okna zamknięte łukiem płaskim oraz prostokątne, szklone barwnymi witrażami. Wnętrze przykryte jest płaskimi stropami. Chór muzyczny po zachodniej stronie nawy, prosty, wsparty na czterech słupach z głowicami. Belka tęczowa profilowana, loża kolatorska otwarta do wewnątrz prostokątnym otworem. Kościół posiada jednolite, zabytkowe wyposażenie w postaci barokowego głównego ołtarza i późnobarokowych ołtarzy bocznych, z rzeźbami świętych postaci. Klasycystyczna ambona pochodzi z pierwszej połowy XIX w.

Olszowa - kościół fil. pw. MB Śnieżnej, drewn., 1679, 1748, nr rej.: 99/54 z 13.05.1954. Kościół znajduje się przy wschodnim skraju wsi, w rozwidleniu dróg prowadzących do Zimnej Wódki oraz na pola. Jest orientowany, usytuowany na prostokątnym cmentarzu, otoczonym kamiennym murem. Przed kościołem stoi kamienny krzyż z umieszczoną we wnęce figurą NMP. Kościół jest drewniany, o charakterze barokowym. Wzniesiony został w konstrukcji zrębowej oraz słupowej (wieża), na podmurówce z kamienia i cegły. Plan budynku składa się z szerszej nawy na planie zbliżonym do kwadratu, połączonej ukośnymi ścianami z krótkim, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Od zachodu do nawy przylega kwadratowa wieża, od północy do prezbiterium - zakrystia z lożą kolatorską na piętrze, dostępną zabudowanymi schodami biegnącymi przy ścianie nawy. W bryle kościoła dominuje nowsza wieloboczna wieżyczka na sygnaturkę, umieszczona nad wschodnią krawędzią nawy i kryta ostrosłupowym daszkiem. Dachy nad wieżą i nawą mają wspólną kalenicę. Północne połacie dachów nad nawą i znacznie niższym prezbiterium są przedłużone, tworząc przy nawie szeroki okap, przy prezbiterium kryjąc zakrystię z lożą. Aneks schodowy kryty jest daszkiem pulpitowym. Wszystkie dachy pokrywa gont, elewacje są współcześnie oszalowane deskami w układzie pionowym. Okna zamknięte są łukiem płaskim i szklone barwnymi witrażami. Nad nawą znajduje się strop płaski, nad prezbiterium płaski z fasetami, nad zakrystią i wieżą stropy belkowe. Na profilowanej belce tęczowej znajduje się barokowa grupa Ukrzyżowania. Chór muzyczny o prostym parapecie, wsparty jest na dwóch parach słupów z ozdobnymi głowicami. Loża kolatorska otwarta jest do wnętrza dwudzielnym, prostokątnym otworem. Wyposażenie składa się m.in. z barokowego,

ramowego ołtarza głównego ze współczesnym obrazem przedstawiającym Adorację Matki Bożej Śnieżnej; barokowych, architektonicznych ołtarzy bocznych z obrazami z XVIII w. i współczesnymi; klasycystycznej ambony z przedstawieniami czterech Ewangelistów i ludową rzeźbą Chrystusa Frasobliwego. Całe wnętrze jest odeskowane, w kolorze naturalnego drewna.

Kościół murowane:

Ujazd:

- kościół par. pw. św. Andrzeja Apostoła, 1613, XVIII, nr rej.: 1140/66 z 12.02.1966

Obecny kościół powstał w 1613 r. W 2 poł. XIX w. powstały dwie neogotyckie wieże, następnie dobudowano zakrystię i przedłużono prezbiterium. Klasycystyczny ołtarz główny wykonali w latach 1826-1833 Bernard Kutzero i malarz Karol Steckel z Głogówka. Wewnątrz świątyni znajdują się cztery ołtarze boczne, w tym dwa rokokowe z 1759 r., ambona wykonana przez Bernarda Kutzero w 1826 r. i chrzcielnica. Na zewnętrznej ścianie prezbiterium wmurowano renesansowe dwie płyty nagrobne. W 2010 r. przeprowadzono remont dachu, połączony z wymianą części drewnianej konstrukcji dachowej.

- kościół par. pw. Nawiedzenia NMP, 1858-1862, nr rej.: 1141/66 z 12.02.1966 wraz z otoczeniem, nr rej. 282/2018 z 25.04.2018 r.

Neogotycki kościół na miejscu dawnej kaplicy pielgrzymkowej z 1749 r., którego powstanie związane jest z legendą o uzdrawiającej mocy źródła wypływającego w okolicy kościelnego ołtarza i spływającego do zbiornika w pobliskiej małej kapliczce. Nieregularny kształt terenu wokół kościoła wyznaczony jest przebiegiem muru ceglano-głazianego z XIX w. W jego obrębie znajdują się neogotycki krzyż kamienny (1885), kapliczka z wewnętrznym ujęciem wody oraz starodrzew.

Jaryszów - kościół par. pw. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii, XV, 1860, nr rej.: 1133/66 z 10.02.1966. Obecny kościół został zbudowany prawdopodobnie w 1440 r. powiększony i przebudowany w 1860 i 1922 r. Kościół wraz z sąsiednią plebanią zostały uszkodzone podczas działań wojennych i odnowione w 1956 r. Kościół gotycki ceglany o układzie polskim z użyciem zendrówek. Nawa nakryta sufitem z tęczą zamkniętą łukiem ostrym. Okna powiększone zamknięte półkoliście. Najcenniejszym elementem wyposażenia kościoła był tryptyk Rodziny Maryi, pochodzący z ok. 1480-1490 r., wykonany przypuszczalnie przez twórców z kręgu Wita Stwosza. Obecnie środkowa, jedyna zachowana część ołtarza znajduje się w Muzeum Diecezjalnym w Opolu.

Tabela 2. Obiekty sakralne na terenie Gminy Ujazd.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Fotografia
1.	Klucz	Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. Św. Elżbiety	1748 r., przebud.	
2.	Zimna Wódka	Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. Św. Marii Magdaleny	poł. XVII w., 1748 r., przebud.	

3.	Olszowa	Kościół filialny rzymskokatolicki p.w. Matki Bożej Śnieżnej	XVII w., 1748 r., przebud.	
4.	Ujazd	Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Andrzeja	1613 r., XVIII w., XX w.	
5.	Ujazd	Kościół pątniczy p.w. Nawiedzenia NMP	1858 r.	
6.	Jaryszów	Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. Wniebowzięcia NMP	XV w., 1922 r., 1956 r.	

MOGIŁY, CMENTARZE

Zimna Wódka - zbiorowa mogiła powstańców śląskich, na cmentarzu rzym.-kat., 1921 r., nr rej.: 164/88 z 25.02.1988. W 1921 r. w zbiorowej mogile na cmentarzu katolickim pochowano we wspólnej mogile dwóch nieznanymi powstańców śląskich, którzy polegli podczas walk w III powstaniu śląskim. Mogiła znajduje się w głębi cmentarza parafialnego, po prawej stronie od wejścia na cmentarz, przy głównej alejce. Mogiła obramowana jest niską opaską z lastriko. Na mogile, po prawej stronie, znajduje się płyta z jasnego marmuru. Na niej wyryta jest inskrypcja: „WIECZNA CHWAŁA BOHATEROM / POLEGLYM W POWSTANIU ŚLĄSKIM / POD GÓRĄ ŚW. ANNY W ROKU / 1921 / . Po lewej stronie mogiły znajduje się płyta leżąca w formie księgi wykonana z granitu. Na niej widnieje krzyż i gałązka lauru w formie reliefu. Pozostałą część mogiły wypełnia ziemia z posadzonymi roślinami.

Olszowa - zbiorowa mogiła powstańców śląskich, na cmentarzu rzym.- kat., nr rej.: 165/88 z 25.02.1988. W zbiorowej mogile pochowano szczątki następujących powstańców śląskich z okresu III powstania śląskiego: Franciszka Kandziory, Ryszarda Małka, Stefana Muszalskiego i Jana Musioła. Byli oni robotnikami dworskimi i mieszkańcami Olszowej. Rozstrzelani zostali w lesie koło Olszowej w dniu 10 czerwca 1921 r. Mogiła znajduje się na cmentarzu parafialnym w Olszowej. Grób usytuowany jest przy samej granicy ogrodzenia. Mogiła ma kształt prostokątnej. Wnętrze marmurowej ramy wypełnia drobny kamień, na którym ustawione są w równych odległościach trzy kamienne płyty nagrobne.

Niezdrowice - cmentarz żydowski, 1 poł. XIX w.-poł. XX w., nr rej.: 240/90 z 12.02.1990. Położony w granicach miasta Ujazd, w lesie kirkut został założony w 1822 r., z tego roku pochodzi też najstarszy zachowany nagrobek. Na cmentarzu pochowani zostali Żydzi zamieszkujący Ujazd. Został on zniszczony w czasie II wojny światowej. Zachowanych jest ok. 30 kamiennych macew, z czego część jest przewrócona i popękana. Droga na cmentarz jest oznakowana, umieszczono także tablice informacyjne.

Tabela 3. Cmentarze z terenu Gminy Ujazd.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Fotografia
1.	Zimna Wódka	Zbiorowa mogiła powstańców śląskich	1921 r.	
2.	Olszowa	Zbiorowa mogiła powstańców śląskich	1921 r.	
3.	Niezdrowice (położony w granicach miasta Ujazd)	Cmentarz żydowski	1 poł. XIX w.-poł. XX w.	

ARCHITEKTURA OBRONNA

Ujazd - ruina zamku, 1580 - XIX, nr rej.: 884/64 z 15.05.1964. Zamek powstał w poł. XIII w., jako własność biskupów wrocławskich. Rozbudowany w XIV w. w stylu gotyckim i przebudowany w stylu renesansowym w wieku XVI. W XVIII w. założenie przebudowano na barokowy pałac.

Pierwotny zamek miał formę murowanej czworobocznej wieży, otoczonej dwiema fosami i dwoma wałami. W wieży rezydował wyznaczony przez biskupa zarządca, ściągający podatki oraz dbający o bezpieczeństwo w okolicy. Jeszcze w XIII w. dobudowano do wieży, stojącej w zachodniej części istniejącej zabudowy, nowy czworobok murów, który utworzył niewielki dziedziniec. W XIV w. w narożniku południowo-zachodnim zbudowano budynek ceglany. W 1370 r. biskup wrocławski, po przegranej wojnie z księciem opolskim Bolkiem III, zmuszony został do zburzenia fortyfikacji. Król czeski Karol IV Luksemburski, ówczesny pan Śląska oraz senior Bolka III doprowadził do ugody, ale warunkiem miała być m.in. zniesienie warownego charakteru zamku. Umocnienia jednak wkrótce odbudowano i pozostawiono na mocy ugody z 1414 r. Zamek pozostał w rękach biskupów wrocławskich do 1443 r., a następnie przeszedł we władanie księcia Bolka V. W 1524 r. opisany jest jako ruina i sprzedany Mikołajowi Dluhomilowi.

W 1580 r. zakończono dużą przebudowę zamku w stylu renesansowym. W jej trakcie dawny dziedziniec zamku gotyckiego wypełniła zabudowa ze zdobioną reliefowym ornamentem długą sienią biegnącą od wejścia w ścianie wschodniej w kierunku dawnej wieży. W 1609 r. właścicielem został Mikołaj Kochticki. Przypuszczalnie zamek został uszkodzony podczas wojny trzydziestoletniej. W 1676 r. zamek przejmuje rodzina Praschma.

Po 1729 r. właścicielem zamku został Henryk Sobek i do najstarszego zachodniego skrzydła dobudował od wschodu i południa zabudowania w kształcie litery L. Dawny zamek zwrócony był ku wschodowi, gdzie znajdowała się główna brama wjazdowa. Całość założenia nabrała cech barokowej rezydencji pałacowej. Ostatnimi właścicielami zamku (od 1838 r.) była rodzina książęca Hohenlohe (*Fürsten zu Hohenlohe-Öhringen und Herzöge von Ujest*), których potomkowie nadal żyją w Niemczech.

Kres świetności zamku nadszedł w styczniu 1945 r. podczas zdobywania miasta przez Armię Czerwoną. W czasie walk oraz bezpośrednio po nich zarówno renesansowa rezydencja, jak i duża część miasta została spalona i zniszczona. Z zamku pozostały do dnia dzisiejszego resztki ścian z fragmentami zdobień. W ostatnich latach zamek wraz z otoczeniem był przedmiotem prac remontowych, w wyniku których wzmocnione zostały mury, wybudowany taras widokowy, a teren wokół zamku uporządkowany.

Fot. 1. Ujazd – zamek (fot. materiały Gminy Ujazd).

BUDYNKI MIESZKALNE

Do ciekawszych obiektów mieszkalnych z terenu miasta Ujazd, które są charakterystyczne dla zabudowy miasta, można zaliczyć:

- dom, ul. Powstańców Śląskich 2, 1 poł. XIX, nr rej.: 1907/67 z 18.10.1967. Jest to jeden z najstarszych domów w mieście, widocznym na wielu archiwalnych fotografiach. Zachował się w dość dobrym stanie, z niezmienioną bryłą, choć wprowadzono zmiany m.in. w układzie południowej elewacji, zamurując otwór drzwiowy i częściowo otwory okienne.

- dom, ul. Sienkiewicza 3, 1 poł. XIX, nr rej.: 1908/67 z 18.10.1967. Uległ on częściowej modernizacji (stolarka, pokrycie dachowe, faktura i kolorystyka tynku, zastosowanie okładziny cokołu) przy zachowaniu bryły.

- dom, ul. Traugutta 31, 1 poł. XIX, nr rej.: 1909/67 z 18.10.1967

- dom, ul. 3 Maja 16, 1 poł. XIX, nr rej.: 1905/67 z 18.10.1967. Budynek jest przykładem najskromniejszej zabudowy w mieście, o charakterze zbliżonym do wielu budynków wiejskich. Zbudowany przy wykorzystaniu nietrwałych materiałów, ze względu na zużycie techniczne utracił swe wartości zabytkowe i kwalifikuje się do wykreślenia z rejestru zabytków.

Zabudowę poszczególnych wsi Gminy Ujazd tworzą w przeważającej mierze zabudowania gospodarstw rolnych. Parcele ściśle do siebie przylegają, najczęściej mają plan wydłużonego prostokąta, o układzie prostokątnym do osi ulicy. W obrębie działek, od frontu znajduje się budynek mieszkalny, przeważnie o układzie szczytowym, zabudowa kalenicowa nie jest licznie reprezentowana. Budynki mieszkalne łączą się zwykle z zabudowaniami gospodarczymi. W głębi znajdują się stodoły ustawione w poprzek parceli. Budynki mieszkalne posiadają zazwyczaj jedną, rzadziej dwie kondygnacje. Na terenie gminy w większości zachowane są historyczne struktury osadnicze. Budynom mieszkalnym towarzyszą obiekty gospodarcze związane z produkcją rolną i przetwórstwem rolno-spożywczym (np. młyny, gorzelnie, kuźnie itp.). W gminie zachował się jeden obiekt tego typu: gorzelnia w Księżym Lesie z przełomu XIX/XX.

Fot. 2. Ujazd. 1) dom, ul. Powstańców Śląskich 2; 2) dom, ul. Sienkiewicza 3 (fot. materiały Gminy Ujazd).

Fot. 3. Olszowa, budynki folwarczne, ul. Hodowlana (fot. materiały Gminy Ujazd).

BUDYNKI FOLWARCZNE

Olszowa - budynki folwarczne, ul. Hodowlana:

- spichlerz, XIX/XX, nr rej.: 2132/86 z 25.08.1986

- stajnia, 1912, nr rej.: 2133/86 z 25.08.1986

Założenie składało się z budynków na planie wydłużonego prostokąta, skupionych wokół prostokątnego podwórza folwarcznego. Obecnie wzdłuż drogi w jednej linii znajdują się stajnia (1912), spichlerz i obora, po przeciwległej stronie podwórza mieściły się niezachowane budynki mieszkalne oraz stajnie. Spichlerz jest trójkondygnacyjną budowlą murowaną z cegły i kamienia, krytą dwuspadowym dachem. Na zachód od niego usytuowana jest stajnia - nietynkowany budynek

wzniesiony z wapienia i cegieł tworzącymi element dekoracyjny, z żaglastymi sklepieniami wspartymi na żeliwnych kolumnach. We wschodniej części budynku znajdował się spichlerz, którego wewnętrzne podziały podkreśla dekoracja ściany szczytowej. Całość kryta jest dachem naczółkowym z przedłużoną południową połącią, tworzącą obszerny okap. Zespół folwarczny został zaadaptowany na potrzeby kompleksu noclegowo-gastronomicznego, w sąsiedztwie odrestaurowanych budynków powstał Park Miniatur Sakralnych.

ZABYTKI PRZEMYSŁU I TECHNIKI

Księży Las - d. gorzelnia, XIX/XX, nr rej.: 2134/86 z 25.08.1986. W sąsiedztwie folwarku w Olszowej znajdował się folwark Księży Las, także należący do dominium strzeleckiego. Budynek gorzelni powstał ok. 1910 r. tuż obok, na zachód zabudowań gospodarczych. Od stycznia 1952 r. teren całego gospodarstwa został włączony do nowo utworzonej Stadniny Koni w Strzelcach opolskich. Gorzelnia użytkowana była do początku lat 60-tych XX w. Obecnie budynek mieści centrum konferencyjne. Budynek wzniesiony z wapienia z dodatkiem cegły. Zwieńczona dwiema wieżami z krenelażami i z ozdobnym ryzalitem pośrodku elewacji. Architektura budynku gorzelni utrzymana jest w duchu historyzującym. Posiada rozczłonkowaną bryłę z widocznymi fazami rozbudowy oraz ciekawy i bogaty wystrój elewacji.

Fot. 4. Księży Las, dawna gorzelnia (fot. materiały Gminy Ujazd).

OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Do budynków użyteczności publicznej ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków należą: dawny ratusz, obecnie Urząd Gminy w Ujeździe, budynki szkolne (Jaryszów, Ujazd - obecnie budynek mieszkalny), dawne gospody (Balcarzowice, Jaryszów, Klucz), dawna poczta (Zimna Wódka), dworzec PKP (Zimna Wódka), dawny szpital (Ujazd) oraz dawny sklep (Klucz). Wszystkie datowane są na XIX i początek XX w.

Tabela 4. Obiekty użyteczności publicznej z terenu Gminy Ujazd.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Fotografia
1.	Balczarowice, ul. Błotnicka 2	Gospoda, ob. dom	ok. 1900 r.	
2.	Jaryszów, ul. Strzelecka 16	Szkoła	ok. 1900 r.	
3.	Klucz, ul. Wiejska 13	Gospoda, ob. dom	ok. 1900 r.	
4.	Klucz, ul. Wiejska 35	Sklep, ob. dom	1898 r.	
5.	Klucz, ul. Wiejska 52	Gospoda, ob. dom	ok. 1900 r.	
6.	Ujazd, ul. Mickiewicza 4	Szpital, ob. budynek użyteczności publicznej	3 ćw. XIX w.	

7.	Ujazd, ul. Sławęcicka 19	Ratusz, ob. Urząd Gminy	k. XIX w.	
8.	Ujazd, ul. Szkolna 2	Szkoła, ob. dom	poł. XIX w.	
9.	Zimna Wódka	Dworzec kolejowy, ob. dom	1936 r.	
10.	Zimna Wódka	Poczta, ob. Dom Spotkań	XIX/XX w.	

KAPLICZKI

W Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się 9 kapliczek. Wszystkie prezentują dobry stan zachowania. W większość prezentują jednolity typ budowli murowanych z cegły, tynkowanych, jednokondygnacyjnych, założonych na planie zbliżonym do kwadratu. Ich jednoprzestrzenne wnętrza dostępne jest przez otwór drzwiowy, zamknięty łukiem pełnym. Niektóre posiadają sygnaturkę z niewielkim dzwonem (Niezdrowice, Nogowczyce, Sieronowice). Wszystkie pochodzą z XIX lub początku XX w.

Tabela 5. Kapliczki z terenu Gminy Ujazd.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Fotografia
1.	Klucz, ul. Wiejska 16	Kapliczka św. Jana Nepomucena	1924 r.	

2.	Niezdrowie, ul. Wiejska	Kapliczka - Dzwonnica	1890 r.	
3.	Nogowczyce, ul. Lipowa	Kapliczka NMP	1900 r.	
4.	Olszowa, ul. Wiejska	Kaplica św. Floriana	XIX/XX w.	
5.	Sieroniewice, ul. Ujazdowska 19	Kapliczka	k. XIX w.	
6.	Sieroniewice, ul. Strzelecka (obok nr 10)	Kapliczka	k. XIX w.	
7.	Ujazd, ul. Traugutta/ul. Staszica	Kapliczka Nawiedzenia NMP	1854 r.	
8.	Ujazd, ul. Sławęcicka 12	Kapliczka-Pieta	3 ćw. XIX w.	

9.	Zimna Wódka, ul. Ujazdowska	Kapliczka św. Jana Nepomucena	1 poł. XIX w.	
----	-----------------------------	-------------------------------	---------------	---

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie Gminy Ujazd zewidencjonowano 70 stanowisk archeologicznych (Aneks 2 na końcu opracowania), z czego 1 wpisane jest do rejestru zabytków – Balcarzowice st. 1, będącym grodziskiem stożkowatym z okresu średniowiecza.

Obszar Gminy Ujazd znajduje się na 7 obszarach AZP: 93-40, 93-41, 94-40, 94-41, 95-40, 95-41, 96-41. Występują tutaj stanowiska od czasów epoki kamienia po nowożytność, wyraźna jest jednak przewaga stanowisk o chronologii średniowiecznej (XIV-XV w.).

Zabytkami archeologicznymi o najwyższej wartości są:

Średniowieczne grodzisko stożkowate w Balcarzowicach (Balcarzowice st. 1, rejestr zabytków nr A-362/73). Grodzisko w Balcarzowicach typu motte pełniło funkcję siedziby rycerskiej. Zlokalizowane jest po północnej stronie drogi gruntowej, zwanej w tradycji lokalnej Grzeboszowicka Droga. Prowadziła ona przez las z Balcarzowic do przysiółka Grzeboszowice. Położone ono jest na skraju lasu, ok. 1750 m na zachód od centrum Balcarzowic. Grodzisko ma kształt owalu. Stożek o czworobocznej podstawie z zaokrąglonymi narożami otoczony jest płytką fosą i wałem (obecnie mało czytelnym). Cały obiekt ma średnicę ok. 37-38 m. Wysokość stożka wynosi ok. 3-4 m, głębokość fosy ok. 1-1,5 m, a wysokość wału 0,5-1 metra. Obiekt porośnięty jest drzewami. Czytelnie rysuje się w terenie.

Badania sondażowe pozwalają na określenie chronologii obiektu na okres późnego średniowiecza (od końca XIII w. do XV w.). Grodzisko było badane powierzchniowo w okresie międzywojennym m.in. przez M. Hellmicha, a badania sondażowe w 1957 r. wykonali J. Kaźmierczyk i F. Lachowicz. Znaleźli oni na majdanie kilka fragmentów naczyń cienkościennych i obtaczanych. W 1972 r. kolejny

sondaż wykonał E. Tomczak. Znalazł grudki polepy w warstwie kulturowej. W 2002 r. wykonano plan warstwicowy grodziska.

Grodzisko w Balcarzowicach zlokalizowane jest w obszarze, który w średniowieczu porośnięty był lasem, przez który przebiegały lokalne szlaki m.in. do Strzelec Opolskich, Góry św. Anny, Toszka. Grodzisko mogło pełnić funkcję strażniczą. Obiekt znany był w literaturze i archiwum jako zlokalizowany we wsi Sieroniuwice.

Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Ujazd przedstawia Anek 2 na końcu opracowania.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Ujazd funkcjonują trzy z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 24-31 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Tabela 6. Zabytki nieruchome Gminy Ujazd wpisane do rejestru zabytków⁴.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Rejestr zabytków
1.	Jaryszów	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	XV	1133/66 z 10.02.1966
2.	Klucz	kościół parafialny pw. św. Elżbiety Węgierskiej	1784	98/54 z 13.05.1954
3.	Klucz	zespół plebanii: plebania	1 poł. XIX	1969/72 z 17.11.1972
4.	Księży Las	budynek dawnej gorzelnii	XIX/XX	2134/86 z 25.08.1986
5.	Niezdrowice	cmentarz żydowski	2 poł. XIX	240/90 z 12.02.1990
6.	Olszowa	kościół filialny pw. MB Śnieżnej	1679, 1748	99/54 z 13.05.1954
7.	Olszowa	zbiiorowa mogiła powstańców śląskich (na cmentarzu rzym. -kat.)		165/88 z 17.02.1988
8.	Olszowa	budynek stajni	1912	2133/86 z 25.08.1986
9.	Olszowa	spichlerz	k. XIX	2132/86 z 25.08.1986
10.	Ujazd	osiedle zabytkowe		154/57 z 12.09.1957
11.	Ujazd	kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła	1613, XVIII	1140/66 z 12.02.1966
12.	Ujazd	kościół pątniczy pw. Nawiedzenia NMP otoczenie kościoła pątniczego wraz z murem ogrodzeniowym z bramą, kapliczką ze źródełkiem, kamiennym krzyżem oraz drzewostanem w obrębie działki nr 1405	1858	1141/66 z 12.02.1966 282/2018 z 25.04.2018
13.	Ujazd	ruina zamku	1580, 1660, XIX	884/64 z 15.05.1964
14.	Ujazd	dom mieszkalny, ul. 3 Maja 16	poł. XIX	1905/67 z 18.10.1967
15.	Ujazd	dom mieszkalny, ul. Powstańców 2	1 poł. XIX	1907/67 z 18.10.1967
16.	Ujazd	dom mieszkalny, ul. Sienkiewicza 3	1 poł. XIX	1908/67 z 18.10.1967
17.	Ujazd	dom mieszkalny, ul. Traugutta 34	1 poł. XIX	1909/67 z 18.10.1967
18.	Zimna Wódka	kościół filialny pw. św. Marii Magdaleny wraz z wnętrzem	1748	100/54 z 10.06.1954
19.	Zimna Wódka	zbiiorowa mogiła powstańców śląskich na cmentarzu rzymsko - katolicki	1921	164/88 z 25.02.1988

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać

⁴ Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu <https://wuozopole.pl/download/attachment/42/nowy-rejestr-zabytkow-nieruchomych.pdf>

z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Tabela 7. Zabytki ruchome Gminy Ujazd wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Rejestr zabytków
1.	Ujazd	wyposażenie z kościoła par. pw. św. Andrzeja Ap. w Ujeździe	Ks.B.t.I390/66z24.02.1966
2.	Ujazd	rzeźby ŚŚ. Józefa i Jana Nepomucena, przed kościołem pw. św. Andrzeja Ap. w Ujeździe	Ks.B.t.VI-901/1- 2/93 z 15.03.1993
3.	Ujazd	kolumna Trójcy Świętej	Ks.B.t.I-91/56 z 29.10.1956
4.	Jaryszów	wyposażenie z kościoła par. pw. Wniebowzięcia NMP	Ks.B.t.III585/72z10.06.1972
5.	Klucz	wyposażenie z kościoła par. pw. św. Elżbiety Węgierskiej	ks.B.t.III-602/1- 24/72 07.09.1972 i ks.B.t.I-27/1-2/04 15.07.2004
6.	Olszowa	Wyposażenie kościoła fil. pw. MB Śnieżnej	Ks.B.t.III-589/1- 10/72 z10.06.1972 Ks.B.t.III-599/1-3/72 z 5.09.1972
7.	Zimna Wódka	malowidło „Ostatnia Wieczerza” na sklepieniu prezbiterium z fil. kościoła pw. Św. Marii Magdaleny	Ks.B.t.II-90/07 z 5.02.2007
8.	Zimna Wódka	Kropielnica (chrzcielnica) z kościoła fil. pw. św. Marii Magdaleny	Ks.B.t.II-115/07z 19.12.2007

Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Ujazd znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa opolskiego:

Balcarzowice 1 (AZP 94-41/1) – grodzisko stożkowate z XIII-XIV w. Nr rejestru zabytków A-362/73.⁵

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej

⁵ Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu <https://wuo.zopole.pl/download/attachment/42/novy-rejestr-zabytkow-nieruchomych.pdf>

ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Ujazd sporządzona została w 2015 r., zaktualizowana. W ewidencji znajduje się 103 zabytki nieruchome oraz 70 stanowisk archeologicznych.

Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Ujazd przedstawiają Aneksy 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Gmina Ujazd może pochwalić się bogactwem kultury śląskiej, o której zachowanie i ciągłość dbają sami mieszkańcy jak również oficjalnej lokalny samorząd wraz z Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Działalności Kulturalnej, który corocznie organizuje imprezy i festyny związane ze śląskimi tradycjami i obrzędami, m.in.: dożynki gminne, warsztaty i konkursy kroszonkarskie, koncerty muzyki religijnej, „Śląskie beranie” czy „Dni Ziemi Ujazdowskiej”.

Warte podkreślenia są zwyczaje i obrzędy szczególnie wyróżniające gminę Ujazd. Jednym z przykładów są „Targi Panieńskie”, impreza kulturalna organizowana w celu ożywienia i ocalenia od zapomnienia starej, pięknej tradycji. Pierwsze Targi zorganizowano w Ujeździe na „Kaczym Rynku” (ob. Plac Lompy) w 1928 r., natomiast po wojnie tradycja zanikła. W tamtym czasie na Targi tłumnie przybywały panny i kawalerowie nie tylko z Ujazdu i najbliższych okolic, ale również z miast i miejscowości Górnego Śląska. Obecnie, impreza została reaktywowana i odtworzona na podstawie wspomnień i relacji najstarszych mieszkańców Ujazdu i okolic.

Na szczególną uwagę zasługują tradycje i obrzędy związane z procesjami odbywającymi się w Boże Ciało w kilku miejscowościach gminy Ujazd. W Zimnej Wódce, Olszowej oraz Kluczu powstają co roku małe arcydzieła w postaci kwiatów ułożonych w kolorowe dywany. Z okazji Bożego Ciała mieszkańcy tych wsi na trasie procesji przygotowują z liści, gałązek oraz kwiatów chodnik, po którym idzie ksiądz niosący Najświętszy Sakrament. Tradycja dywanów kwiatowych na procesje Bożego Ciała została wpisana na listę UNESCO.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Ujazd w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 8. Analiza SWOT Gminy Ujazd.

MOCNE STRONY
<ul style="list-style-type: none">
• Położenie geograficzne i dostępność komunikacyjna:<ul style="list-style-type: none">
✓ dwa węzły autostradowe na terenie gminy zapewniające dostępność autostrady A4, przebiegające drogi krajowe,
✓ droga wodna śródlądowa – Kanał Gliwicki,
✓ sąsiedztwo silnych ośrodków miejskich: Kędzierzyna-Koźle, Strzelec Opolskich i Aglomeracji Górnośląskiej,
✓ przynależność do Kędzierzyńsko-Strzeleckiego Obszaru Funkcjonalnego.
• Wysokie walory krajobrazowe (wyżynne i dolinne).
• Występowanie obiektów i obszarów chronionych (przede wszystkim: Rezerwat Boże Oko, Park Krajobrazowy Góra Św. Anny).
• Jednorodność zasobów zabytkowych,
• Kościoły drewniane (Klucz, Zimna Wódka, Olszowa).
• Zachowany w znacznym stopniu historyczny układ wsi oraz tradycyjny układ zagrody.
• Wysokie wartości dziedzictwa kulturowego wsi: głównie wsi Stary Ujazd, Olszowa i Zimna Wódka.
• Rewitalizacja rynku miasta Ujazd.
• Zagospodarowanie terenu przy ruinach zamku w Ujeździe.
• Dbanie o pomniki i miejsca pamięci jakim są mogiły Powstańców Śląskich (Klucz, Zimna Wódka, Olszowa, Ujazd, Jaryszów, Stary Ujazd).
• Wysoka świadomość wśród mieszkańców historii Śląska, jego wielokulturowości i związanych z tym tradycjami i obrzędami,
• Dbłość mieszkańców o wygląd swoich miejscowości.
• Dobre warunki sprzyjające rozwojowi agroturystyki i ekoturystyki.
• Niski poziom zanieczyszczenia środowiska.
• Obszary atrakcyjne przyrodniczo oraz krajobrazowo.
• Przebiegające przez gminę szlaki rowerowe.
• Rozwinięta współpraca transgraniczna z gminami partnerskimi: Nusplingen (Badenia Wirtembergia), Lobenstein (Turyngia), Břidličná (Kraj morawsko-śląski).
• Pozyskiwane środki unijne.
• Pokrycie całej powierzchni Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
• Gminny portal mapowy https://sip.gison.pl/ujazdstrzelecki?zoom=12&lat=50.5219402&lng=18.2057190&l=9163,10944,1481,11572&b=9145
SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">
• Brak wystarczających środków finansowych potrzebnych do prowadzenia prac konserwatorskich przy zabytkach.
• Znaczna utrata tkanki zabytkowej.
• Niski stopień rozwoju infrastruktury rekreacyjnej.
• Brak rozwiniętej bazy turystycznej.
• Niewykorzystanie potencjału agroturystycznego gminy.
• Migracja młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem.

- Mała świadomość posiadanych wartości krajobrazu wiejskiego związanych z architekturą.
- Brak na terenie gminy zarejestrowanych społecznych opiekunów zabytków.

SZANSE

- Prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych.
- Wykorzystanie funduszy europejskich.
- Rozwój organizacji pozarządowych.
- Tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o walory środowiska kulturowego np. rozwój agroturystyki, tradycyjnej turystyki weekendowej.
- Wydawanie publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym gminy.
- Zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości).
- Rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej (budowa ścieżek edukacyjnych, montaż tablic informacyjnych przy zabytkach oraz tablic prowadzących do zabytków).
- Uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach rozwoju.
- Ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej w oparciu o cenne obiekty zabytkowe.
- Moda na folklor - podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez kreowanie produktów i imprez o charakterze kulturowym.
- Edukacja regionalna mieszkańców.
- Wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne.
- Wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków - organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych.
- Możliwość włączania się w krajowe, wojewódzkie programy promocji.
- Maksymalne korzystanie z wszelkich programów pomocowych, w ramach, których pozyskane zostaną środki na remont obiektów zabytkowych oraz rozwój turystyki.
- Opracowanie „produktu turystycznego” gminy.
- Kontynuacja współpracy z lokalnymi samorządami w ramach Kędzierzyńsko-Kozielskiego Subregionalnego Obszaru Funkcjonalnego.

ZAGROŻENIA

- Niska świadomość społeczna w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym także zabytków archeologicznych.
- Rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych.
- Wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków.
- Szybka degradacja zabytków techniki związana z lekceważeniem zabytkowej infrastruktury kolejowej przez właściciela.
- Postępująca modernizacja wsi, prowadzona bez poszanowania zabytkowej substancji.
- Brak profesjonalnej i ciągłej informacji o zabytkach oraz dostatecznego oznakowania zabytków.
- Negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń.
- Niedostatek środków publicznych na rewitalizację.
- Zwiększenie zadań zleconych gminom bez odpowiedniego wsparcia finansowego.
- Skomplikowane i długotrwałe procedury ubiegania się o środki z UE.
- Niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie Gminy Ujazd. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: **"świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy"**.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W poprzednim *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd na lata 2019-2022* wyznaczono trzy główne priorytety oraz kierunki ich działań.

Priorytet 1 - Ochrona krajobrazu kulturowego na obszarach wiejskich.

Priorytet 2 - Rewitalizacja miasta Ujazd.

Priorytet 3 - Edukacja historyczna – promocja dziedzictwa niematerialnego.

Niektóre z nich mają charakter długofalowy, przez co nie było możliwości zrealizowania ich w okresie obowiązywania programu. W związku z tym planuje się ich wykonanie w kolejnym okresie.

Zadania, które udało się zrealizować to: Rewitalizacja miasta Ujazd. Pierwsze prace przy rewitalizacji rynku rozpoczęły się w grudniu 2020 r. i trwały do 2022 r. Koszt ok. 8 mln zł.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety, kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd na lata 2023 - 2026.

PRIORYTET 1	
OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
1.1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<p>1.1.1. Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ przegląd stanu technicznego obiektów; ✓ wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja; ✓ opracowanie planu remontów. <p>1.1.2. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.</p> <p>1.1.3. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>1.1.4. Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym.</p> <p>1.1.5. Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania.</p> <p>1.1.6. Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego.</p> <p>1.1.7. Realizacja zadań zawartych w „Strategii Rozwoju Gminy Ujazd na lata 2015 - 2025”, m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Modernizacja i/lub renowacja istniejącej substancji zabytkowej. ✓ Ujazd gminą o atrakcyjnych zasobach przyrodniczych i kulturowych. ✓ Zachowanie i popularyzacja walorów kulturowych. ✓ Wytyczenie ścieżki poznawczej łączącej elementy historyczne i architektoniczne w obszarach istniejących układów urbanistycznych oraz ich promocji. ✓ Promocja i rozszerzenie lokalnej oferty wydarzeń kulturalno-rozrywkowych w skali ponadlokalnej. <p>1.1.8. Realizacja zadań zawartych w „Lokalnym programie Rewitalizacji Gminy Ujazd do 2023”, m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Utworzenie ścieżki przyrodniczo-historycznej łączącej rynek, zamek i tereny zielone przy zbiorniku retencyjnym. <p>1.1.9. Bieżąca pielęgnacja na terenie cmentarzy na obszarze gminy (m.in. poprzez wycinkę samosiejek).</p> <p>1.1.10. Zachowanie najcenniejszych kompozycji i dekoracji ścian szczytowych (pierwotny układ otworów okiennych, niewielkie kapliczki, inicjały właścicieli, itp.), zachowanie detalu architektonicznego przy remontach elewacji budynków mieszkalnych, wtórne wykorzystanie detalu.</p> <p>1.1.11. Przeprowadzenie inwentaryzacji kapliczek i krzyży na terenie gminy, wypracowanie strategii ich ochrony oraz ujednoczenie ich oznakowania.</p> <p>1.1.12. Dbłość o zachowanie linii zabudowy, dążenie do utrzymania układu przestrzennego wsi (skali zabudowy, układu budynków), wyeksponowanie istotniejszych budynków użyteczności publicznej (szkoły, remizy, gospody, itp.) i charakterystycznych dla miejscowości.</p> <p>1.1.13. Ujednoczenie oznakowania mogił związanych z powstaniami śląskimi.</p> <p>1.1.14. Ujednoczenie ogrodzeń, renowacja tzw. małej architektury.</p> <p>1.1.15. Wpisano do rejestru zabytków następujące obiekty:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ dworzec kolejowy w Zimnej Wódce,

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ spichlerz w Ujeździe. <p>1.1.16. Ochrona stanowisk archeologicznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego, ✓ prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych, ✓ zachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową. <p>1.1.17. Działania na rzecz wpisu na Listę Krajowego Dziedzictwa Niematerialnego zwyczajów związanych z Bożym Ciałem - tworzenie kwietnych dywanów.</p>
1.2. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	<p>1.2.1. Wszystkie zabytki rejestrowe oraz ewidencyjne należy umieszczać w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.</p> <p>1.2.2. Wszystkie prace ingerujące w substancję zabytkową powinny być zaopiniowane przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zabytki ewidencyjne) lub powinny uzyskać decyzję na prace (zabytek rejestrowy),</p> <p>1.2.3. Prace przy zabytkach rejestrowych powinny być wykonywane pod nadzorem konserwatorskim.</p>
PRIORYTET 2: KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA	
Kierunki działań:	Zadania:
2.1. Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego	<p>2.1.1. Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. <p>2.1.2. Aktualizacja Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zachowania krajobrazu kulturowego gminy.</p> <p>2.1.3. Zadania dla Gminnej Ewidencji Zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aktualizacja i weryfikacja istniejącego zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, ✓ wykonanie kart adresowych stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Ujazd, ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, ✓ sporządzenie sprawozdania z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
PRIORYTET 3: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELĘGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
3.1. Edukacja i	<p>3.1.1. Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy.</p>

<p>popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym</p>	<p>3.1.2. Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy.</p> <p>3.1.3. Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków.</p> <p>3.1.4. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków.</p> <p>3.1.5. Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie gminy.</p> <p>3.1.6. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, bibliotek oraz innych instytucji kultury.</p> <p>3.1.7. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego.</p> <p>3.1.8. Organizacja wydarzeń kulturalnych zwiększających wrażliwość na historię i tradycję regionu.</p> <p>3.1.9. Udział Gminy a także lokalnych społeczności w Europejskich Dniach Dziedzictwa.</p> <p>3.1.10. Edukacja mieszkańców, począwszy od poziomu przedszkolnego i szkoły podstawowej, nauka historii na przykładzie zachowanych zabytków - promowanie działań związanych z ochroną zabytków w szkołach, włączanie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego do programów nauczania.</p> <p>3.1.11. Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych przebiegających w pobliżu obiektów zabytkowych.</p> <p>3.1.12. Wspieranie tworzenia nowych izb tradycji, izb regionalnych, adaptacja budynków przemysłowych na „żywe” muzea techniki.</p>
<p>3.2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej</p>	<p>3.2.1. Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy.</p> <p>3.2.2. Promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych.</p> <p>3.2.3. Stworzenie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego.</p> <p>3.2.4. Opracowanie produktu turystycznego Gminy.</p> <p>3.2.5. Aktywna współpraca z regionalnymi mediami w celu promocji zabytków i upowszechnienia działań związanych z opieką nad zabytkami.</p> <p>3.2.6. Wykorzystanie naturalnych zasobów gminy, w tym rzeki Kłodnicy oraz Kanału Gliwickiego do promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy</p>

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd jest Burmistrz Ujazdu. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne - wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych (np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach);
- instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich;
- instrumenty kontrolne - aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania

przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania;

- instrumenty koordynacji - realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne - działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągnięcia celów wytyczonych w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jej realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Burmistrza Gminy Ujazd, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Z realizacji programu wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring Gminnej Ewidencji Zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych,
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy agroturystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Gminy treści Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej. Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ujazd będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp.

Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane. Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Fundusze na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa kulturowego pochodzą ze środków publicznych (budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków, fundusze europejskie) oraz środków podmiotów prywatnych (osoby fizyczne, fundacje, osoby prawne, kościelne). Zasadniczo na właścicieli i użytkownika spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Finansowanie odbywa się na zasadach dofinansowywania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dysponentami środków wymienionymi w w/w ustawie są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków,
- organ stanowiący - gminy, powiatu, samorządu województwa.

Zadania te realizowane są głównie poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja udzielana jest osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków na podstawie art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Z reguły dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych prac. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona do 100% nakładów koniecznych, w wypadku, jeżeli:

- ✓ zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- ✓ wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,

- ✓ stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Zgodnie z art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Przyznawanie dotacji odbywa się na podstawie odpowiednio złożonego wniosku do 30 września roku poprzedzającego rok złożenia dotacji.

Ochronie zabytków poświęcone są rządowe programy operacyjne uruchomione przez **Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego** (<https://www.gov.pl/web/kultura/programy-i-projekty>), pozwalające na uzyskanie dofinansowania na realizację zadań publicznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Programy z zakresu dziedzictwa kulturowego z następującymi priorytetami:

- Ochrona zabytków, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane przez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne,
- Kolekcje muzealne, którego celem jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i regionalnej,
- Wspieranie działań muzealnych,
- Kultura ludowa i tradycyjna,
- Ochrona zabytków archeologicznych,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- Miejsca Pamięci Narodowej za granicą,
- Badanie polskich start wojennych,
- Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci,
- Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju.

2. Program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”, którego celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich,

3. Inne programy, w których mogą się mieścić cele związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego, jak program „Kultura cyfrowa” itd.

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków (www.wuozopole.pl)

System finansowania zabytków został określony w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim dotacje przyznawane przez urzędy konserwatorskie mogą być udzielane na prace planowane do wykonania lub jako refundacje poniesionych wcześniej nakładów. Wnioski do wojewódzkiego konserwatora zabytków na prace planowane składa się do 30 listopada roku poprzedzającego, w którym ma być udzielona dotacja. W przypadku refundacji, wniosek składa się do 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Ilość i wysokość udzielanych dotacji zależy od ilości zgłoszonych wniosków i wysokości środków posiadanych w budżecie przez WKZ na ten cel. Zwykle dotacje nie przekraczają 50 % wartości całości prac, choć istnieje możliwość dofinansowania prac do 100% wartości zadania, jednak pod ściśle określonymi warunkami, dotyczącymi przede

wszystkim stanem zachowania zabytku i jego szczególnej wartości lub też skomplikowanych pod względem technologicznym prac lub robót.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (www.mswia.gov.pl):

- Program Razem bezpieczniej związany w dofinansowaniu zadań z zakresu poprawy bezpieczeństwa i zabezpieczenia obiektów zabytkowych (systemy przeciwpożarowe i przeciwwłamaniowe) adresowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych.
- Fundusz Kościelny przeznaczony m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej przeznaczony dla kościołów i związków wyznaniowych, tylko na podstawowe prace zabezpieczające sam obiekt – bez otoczenia, wystroju i obiektów towarzyszących.

Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027 (FEO).

Uchwałą nr 5575/2021 z dnia 27 września 2021 r. Zarząd Województwa Opolskiego skierował projekt programu Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, do konsultacji społecznych, które prowadzone są w trybie art. 19a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Zakres tematyczny polityki spójności na lata 2021-2027 obejmuje w szczególności 5 celów polityki, finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego+ (EFS+). Planowane jest skierowanie wsparcia na następujące obszary:

Cel Polityki 1 – Bardziej inteligentna Europa.

Cel Polityki 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska (w ramach tego celu między innymi realizowana będzie ochrona różnorodności biologicznej).

Cel Polityki 3 – Lepiej połączona Europa.

Cel Polityki 4 – Europa o silniejszym wymiarze społecznym.

Cel Polityki 5 – Europa bliżej obywateli Działania związane z dziedzictwem kulturowym ujęte są bezpośrednio w ramach.

Celu Polityki 5 – Europa bliżej obywateli.

Działania związane z dziedzictwem kulturowym ujęte są bezpośrednio w ramach Celu Polityki 5 - Europa bliżej obywateli - wspieranie zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych:

- Dziedzictwo kulturowe i kultura, rozwój turystyki oraz rewitalizacja na obszarach miejskich,
- Europejska Inicjatywa Miejska,
- Dziedzictwo kulturowe i kultura, rozwój turystyki oraz rewitalizacja na pozostałych obszarach,
- Europejska Inicjatywa Sołecka.

Oprócz europejskich funduszy strukturalnych, istnieje możliwość skorzystania z dotacji **Norweskiego Mechanizmu Finansowego** oraz **Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego** (informacje dostępne na stronie www.eog.gov.pl), które od lat aktywnie wspierają działania z zakresu ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz infrastruktury kultury.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej - możliwe jest dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkowych układach parkowych, parkowo-wodnych i ogrodowych w ramach programu Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Beneficjenci to jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, parki krajobrazowe i ich zespoły, uczelnie wyższe; organizacje pozarządowe, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego i jednostki organizacyjne PGL Lasy Państwowe; podmioty będące właścicielem lub zarządcą zabytkowych parków i ogrodów.

Wspieranie finansowe właścicieli obiektów zabytkowych przy remontach i konserwacji obiektów jest jedną z form działalności samorządów w zakresie ochrony zabytków. Dotowanie prac w przypadku samorządów musi być zgodne z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a odbywa się poprzez uchwały radnych w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu gminy (powiatu, województwa) na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty

budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz włączonym do gminnej ewidencji zabytków.

Środki samorządowe z budżetu województwa opolskiego. Ze środków województwa mogą być udzielane dotacje celowe na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytkach, znajdujących się na obszarze województwa opolskiego, posiadających istotne znaczenie kulturowe. Zarząd Województwa Opolskiego w corocznym ogłoszeniu podaje wysokość środków finansowych przeznaczonych na dotacje, terminy składania wniosków oraz ich rozpatrzenia

Należy dodać, że wsparcie finansowe zadań z zakresu edukacji dziedzictwa kulturowego realizowane jest przez program **Narodowego Instytutu Dziedzictwa pn. „Wspólnie dla dziedzictwa”**. Jest to program adresowany do organizacji pozarządowych, a jego zadaniem jest wsparcie działań dotyczących identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

1. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), prowadzące do rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;

2. działania zmierzające do wzmacniania praktyk społeczno-kulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechniania umiejętności, w tym umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości;

3. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;

4. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocji dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania;

5. prace porządkowe i zabezpieczające przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu, prowadzące do zabezpieczenia, utrwalenia, uczytelnienia oraz zachowania substancji i wartości zabytku.

Więcej informacji na stronie: <http://wolontariat.nid.pl>.

Źródłem finansowania opieki nad zabytkami mogą być również środki pozyskane od firm, fundacji, stowarzyszeń lub osób prywatnych.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina,

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2023 - 2026 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, parafie).

Wydatki budżetu Gminy Ujazd w ostatnich latach (2018-2022) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego:

- 50.000,00 zł - kościół św. Andrzeja Apostoła w Ujeździe – pokrycie dachowe,
- 9.000,00 zł - kościół św. Andrzeja Apostoła w Ujeździe – badania geofizyczne,
- 6.000,00 zł - ruiny zamku w Ujeździe – badania architektoniczne,
- 5.000,00 zł - centrum Ujazdu – badanie georadarowe,
- 6.000,00 zł - ruiny zamku w Ujeździe – badania architektoniczne,
- 5.000,00 zł - centrum Ujazdu – badanie georadarowe,
- 30.000,00 zł - kościół MB Śnieżnej w Olszowej – konserwacja ołtarza bocznego.

ANEKS 1. WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY UJAZD

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Rejestr zabytków
1.	Ujazd		Układ urbanistyczny	154/57 z 12.09.1857 r.
2.	Ujazd	ul. Plac Zamkowy	Kościół parafialny rzym.-kat. p.w. Św. Andrzeja	1140/66 z 12.02.1966 r.
3.	Ujazd	ul. Traugutta	Kościół Pątniczny p.w. Nawiedzenia NMP	1141/66 z 12.02.1966 r.
4.	Ujazd	ul. Traugutta	Otoczenie kościoła pątniczego p.w. Nawiedzenia NMP wraz z murem ogrodzeniowym z bramą, kapliczką ze źródłem, kamiennym krzyżem oraz drzewostanem w obrębie działki nr 1405	282/2018 z 25.04.2018 r.
5.	Ujazd	ul. Traugutta/ ul. Staszica	Kapliczka p.w. Nawiedzenia NMP	
6.	Ujazd	ul. Sławięcicka 12	Kapliczka - Pieta	
7.	Ujazd	ul. Plac Zamkowy	Zamek (ruiny)	884/64 z 15.05.1964 r.
8.	Ujazd	ul. Plac Zamkowy	Budynek bramny zamkowy (ruiny)	
9.	Ujazd	ul. Traugutta	Cmentarz	
10.	Ujazd	ul. Chopina 5	Dom	
11.	Ujazd	ul. Kościuszki 7	Dom	
12.	Ujazd	ul. Krzywa 9	Dom	
13.	Ujazd	ul. Plac Lompy 1	Dom	
14.	Ujazd	ul. Plac Lompy 2	Dom	
15.	Ujazd	ul. Plac Lompy 4	Dom	
16.	Ujazd	ul. Plac Lompy 7	Dom	
17.	Ujazd	ul. 3 Maja 2	Dom	
18.	Ujazd	ul. 3 Maja 13	Dom	
19.	Ujazd	ul. 3 Maja 16	Dom	1905/67 z 18.10.1967 r.
20.	Ujazd	ul. Matejki 2	Dom	
21.	Ujazd	ul. Matejki 4	Dom	
22.	Ujazd	ul. Matejki 6	Dom	
23.	Ujazd	ul. Mickiewicza 4	Szpital, ob. budynek użyteczności publicznej (m.in. ośrodek zdrowia)	
24.	Ujazd	ul. Powstańców Śląskich 2	Dom	1907/67 z 18.10.1967 r.
25.	Ujazd	ul. Powstańców Śląskich 7	Obiekt został wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków, pismo nr RZ.5140.31.2015.SO z dn. 14.08.2015 r.	-
26.	Ujazd	ul. Powstańców Śląskich 13	Dom	
27.	Ujazd	ul. Powstańców Śląskich 15	Dom	
28.	Ujazd	ul. Powstańców Śląskich 18	Dom	

29.	Ujazd	ul. Sienkiewicza 3	Dom	1908/67 z 18.10.1967 r.
30.	Ujazd	ul. Skargi 1	Dom	
31.	Ujazd	ul. Szkolna 2	Szkoła, ob. dom	
32.	Ujazd	ul. Szkolna 4	Dom	
~~33.~~	~~Ujazd~~	~~ul. Szkolna 7~~	~~Dom~~ Obiekt został wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków, pismo nr RZ.5140.31.2015.SO z dn. 14.08.2015 r.	-
34.	Ujazd	ul. Sławięcicka 3	Dom	
35.	Ujazd	ul. Sławięcicka 7	Dom	
36.	Ujazd	ul. Sławięcicka 8	Dom	
37.	Ujazd	ul. Sławięcicka 9	Dom	
38.	Ujazd	ul. Sławięcicka 10	Dom	
39.	Ujazd	ul. Sławięcicka 11	Dom	
40.	Ujazd	ul. Sławięcicka 12	Dom	
41.	Ujazd	ul. Sławięcicka 13	Dom	
42.	Ujazd	ul. Sławięcicka 14	Dom	
43.	Ujazd	ul. Sławięcicka 19	Sąd, ob. Urząd Gminy	
44.	Ujazd	ul. Strzelecka 4	Plebania	
45.	Ujazd	ul. Strzelecka 8	Przedszkole	
46.	Ujazd	ul. Traugutta 16	Dom	
47.	Ujazd	ul. Traugutta 17	Dom	
48.	Ujazd	ul. Traugutta 18	Dom	
49.	Ujazd	ul. Traugutta 19	Dom	
50.	Ujazd	ul. Traugutta 21	Dom	
~~51.~~	~~Ujazd~~	~~ul. Traugutta 22~~	~~Dom~~ Obiekt został wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków, pismo nr RZ.5140.31.2015.SO z dn. 14.08.2015 r.	-
52.	Ujazd	ul. Traugutta 23	Dom	
53.	Ujazd	ul. Traugutta 24	Dom	
54.	Ujazd	ul. Traugutta 31	Dom	1909/67 z 18.10.1967 r.
55.	Ujazd	ul. Traugutta 33	Dom	
56.	Ujazd	ul. Traugutta 34	Dom	
57.	Ujazd	ul. Traugutta 35	Dom	
58.	Ujazd	ul. Traugutta 35	Budynek gospodarczy	
59.	Ujazd	ul. Traugutta 35	Stodoła	
60.	Ujazd	ul. Skargi 3/ Plac 1 Maja	Spichlerz, ob. Targowisko miejskie	
61.	Balcarzowice	ul. Błotnicka 2	Gospoda, ob. dom	
62.	Balcarzowice	ul. 1 Maja 8	Dom	
63.	Jaryszów	ul. Strzelecka	Kościół parafialny p.w. NMP	1133/66 z 10.02.1966 r.

64.	Jaryszów	ul. Strzelecka	Ogrodzenie i kapliczka przy kościele parafialnym	
65.	Jaryszów	ul. Strzelecka 16	Szkoła	
66.	Jaryszów		Cmentarz	
67.	Klucz	ul. Wiejska 16	Kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety	98/54 z 13.05.1954 r.
68.	Klucz	ul. Wiejska 16	Plebania	1967/72 z 17.11.1972 r.
69.	Klucz	ul. Wiejska 16	Kapliczka Św. Jana Nepomucena	
70.	Klucz		Cmentarz	
71.	Klucz	ul. Wiejska 2	Budynek gospodarczy	
72.	Klucz	ul. Wiejska 3	Dom	
73.	Klucz	ul. Wiejska 8	Dom	
74.	Klucz	ul. Wiejska 13	Gospoda, ob. dom	
75.	Klucz	ul. Wiejska 14	Dom	
76.	Klucz	ul. Wiejska 35	Sklep, ob. dom	
77.	Klucz	ul. Wiejska 37	Dom, ob. budynek gospodarczy	
78.	Klucz	ul. Wiejska 41	Dom	
79.	Klucz	ul. Wiejska 47	Dom	
80.	Klucz	ul. Wiejska 52	Gospoda, ob. dom	
81.	Księży Las		Gorzelnia, ob. budynek biurowy	2134/86 z 25.08.1986 r.
82.	Księży Las		Aleja parkowa	
83.	Niezdrowice	dz. nr ewid. 2281 Ujazd	Cmentarz żydowski	240/90 z 12.02.1990 r.
84.	Niezdrowice	ul. Wiejska	Kapliczka-dzwonnica	
85.	Niezdrowice	ul. Wiejska 22	Dom	
86.	Niezdrowice	ul. Wiejska 22	Stodoła	
87.	Niezdrowice	ul. Wiejska 44	Dom	
88.	Niezdrowice	ul. Wiejska 46	Dom	
89.	Nogowczyce	ul. Lipowa	Kapliczka NMP	
90.	Nogowczyce	ul. Lipowa 15	Dom, d. stodoła	
91.	Olszowa	ul. Wiejska	Kościół filialny p.w. Matki Bożej Śnieżnej	99/54 z 13.05.1954 r.
92.	Olszowa	ul. Wiejska, na przykościelnym cmentarzu, w pd.-wsch. narożniku	Kostnica	
93.	Olszowa	ul. Wiejska	Kapliczka Św. Floriana	
94.	Olszowa	na przykościelnym cmentarzu parafialnym, przy murze we wsch. części cmentarza	Zbiorowa mogiła Powstańców Śląskich	165/88 z 17.02.1988 r.
95.	Olszowa		Cmentarz	
96.	Olszowa	ul. Wiejska 16	Dom	
97.	Olszowa	ul. Wiejska 26	Budynek gospodarczy	
98.	Olszowa	ul. Hodowlana 2	Spichlerz	2132/86 z 25.08.1986 r.
99.	Olszowa	ul. Hodowlana 2	Stajnia	2133/86 z 25.08.1986 r.
100.	Olszowa	ul. Hodowlana 2	Obora, ob. sala bankietowa	

101.	Olszowa	ul. Wiejska 9	Dom	
102.	Olszowa – Księży Las	-	Aleja parkowa Obiekt został wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków, pismo nr RZ.5140.20.2019.PB z dn. 27.08.2019 r.	-
103.	Sieroniewice	ul. Ujazdowska 19	Kapliczka	
104.	Sieroniewice	ul. Ujazdowska 21	Dom z ogrodzeniem	
105.	Sieroniewice	ul. Strzelecka (obok nr 10)	Kapliczka	
106.	Stary Ujazd		Układ ruralistyczny	
107.	Stary Ujazd		Cmentarz	
108.	Stary Ujazd	ul. Czterdziestolecia	Kaplica Św. Michała Archanioła	
109.	Stary Ujazd	ul. Czterdziestolecia 1	Dom	
110.	Stary Ujazd	ul. Czterdziestolecia 2	Stodoła	
111.	Stary Ujazd	ul. Czterdziestolecia 42	Dom	
112.	Stary Ujazd	ul. Czterdziestolecia 65a	Dom	
113.	Stary Ujazd	ul. Czterdziestolecia 103	Dom	
114.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska	Kościół filialny pw. Św. Marii Magdaleny	100/54 z 10.06.1954 r.
115.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska	Kapliczka Św. Jana Nepomucena	
116.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska 6	Poczta, ob. Dom Spotkań	
117.	Zimna Wódka	ul. Plac Wolności	Spichlerz folwarczny	
118.	Zimna Wódka	ul. Górna, cmentarz parafialny	Zbiorowa mogiła Powstańców Śląskich	164/88 z 25.02.1988 r.
119.	Zimna Wódka	ul. Strzelecka 4	Dworzec kolejowy, ob. budynek mieszkalny	
120.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska 1b	Dom	
121.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska 3/5	Dom	
122.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska 7	Dom	
123.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska 42	Dom	
124.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska 52	Dom	
125.	Zimna Wódka	ul. Ujazdowska 52	Stodoła	

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY UJAZD

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Lokalizacja	Funkcja obiektu	Chronologia	Rejestr zabytków
1	Balczarowice	94-41	1	1	dz. nr 311	Grodzisko stożkowane	XIII-XIV w.	A-362/73
2	Jaryszów	94-41	1	2	brak lokalizacji	Ślad osadnictwa	Neolit	
3	Jaryszów	94-41	2	3	brak lokalizacji	Ślad osadnictwa	Neolit	
4	Jaryszów	94-41	3	4	brak lokalizacji	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	
5	Jaryszów	94-41	4	5	brak lokalizacji	Ślad osadnictwa	Kultura łużycka?	
6	Jaryszów	94-41	5	6	brak lokalizacji	Cmentarzysko	Epoka brązu	
7	Jaryszów	95-41	6	1	dz. nr 869	Punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze (faza starsza) lub średniowiecze	
8	Jaryszów	95-41	7	2	dz. nr 910	Punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze (faza starsza) lub średniowiecze	
9	Jaryszów	95-41	8	3	dz. nr 920/1	Ślad osadnictwa	Paleolit schyłkowy?	
10	Jaryszów	94-41	9	7	dz. nr 147/8	Osada	IX-X w.	
11	Jaryszów	94-41	10	8	dz. nr 146/9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada Osada	Paleolit schyłkowy Mezolit Wczesny okres epoki brązu Kultura łużycka Okres rzymski (kultura przeworska) IX-X w.	
12	Klucz	94-40	1	13	brak lokalizacji	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	
13	Niezdrowice	96-41	1	1	brak lokalizacji	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich	
14	Niezdrowice	95-41	2	52	dz. nr 2219/1	Cmentarzysko ciałopalne	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
15	Niezdrowice	95-41	3	2	dz. nr 176/1, 176/2	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
16	Niezdrowice	96-41	4	3	dz. nr 259	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Pradzieje XIV-XV w.	
17	Niezdrowice	96-41	5	4	dz. nr 259	Punkt osadniczy	XIV-XV w.	
18	Niezdrowice	96-41	6	5	dz. nr 294, 298	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Mezolit? XIV-XV w.	
19	Niezdrowice	96-41	7	6	dz. nr 213/1	Ślad osadnictwa	Faza D (kultura przeworska)	
20	Nogowczyce	94-41	1	9	dz. nr 43	Ślad osadnictwa	Neolit	
21	Nogowczyce	94-41	2	10	dz. nr 339/2	Punkt osadniczy	XV w.	
22	Olszowa	94-40	1	5	dz. nr 247/5	Punkt osadniczy	Pradzieje	
23	Olszowa	94-40	2	6	dz. nr 300	Punkt osadniczy	Neolit (kultura amfor kulistych)	
24	Olszowa	94-40	3	7	brak lokalizacji	Cmentarzysko	Kultura łużycka	

25	Sieroniewice	94-41	1	11	brak lokalizacji	Ślad osadnictwa	Neolit	
26	Sieroniewice	94-41	2	12	dz. nr 237/1	Punkt osadniczy	XIV-XV w.	
27	Stary Ujazd	95-41	1	15	dz. nr 24/2	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	Pradzieje XIV-XV w.	
28	Stary Ujazd	95-41	2	16	dz. nr 793	Punkt osadniczy	Pradzieje	
29	Stary Ujazd	95-41	3	17	dz. nr 602	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	
30	Stary Ujazd	95-41	4	18	brak lokalizacji	Skarb?	Okres wpływów rzymskich oraz średniowiecze	
31	Stary Ujazd	95-41	5	19	dz. nr 811/2	Punkt osadniczy	Neolit	
32	Stary Ujazd	95-41	6	20	dz. nr 48/2	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
33	Stary Ujazd	95-41	7	21	dz. nr 24/3	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Paleolit? Paleolit? Pradzieje Wczesne średniowiecze	
34	Stary Ujazd	95-41	8	22	dz. nr 802	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich?	
35	Stary Ujazd	95-41	9	23	dz. nr 19/8	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Osada Punkt osadniczy	Epoka kamienia Kultura łużycka Okres wpływów rzymskich Wczesne średniowiecze Średniowiecze	
36	Stary Ujazd	95-41	10	24	dz. nr 19/9	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich lub wczesne średniowiecze	
37	Ujazd	95-41	1	25	brak lokalizacji	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Pradzieje Średniowiecze	
38	Ujazd	95-41	2	26	brak lokalizacji	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Pradzieje Średniowiecze	
39	Ujazd	95-41	3	27	dz. nr 1201/2, na wzgórzu Św. Bartłomieja	Grodzisko?	XIII-XVI w.	
40	Ujazd	95-41	4	28	dz. nr 1719	Ślad osadnictwa	?	
41	Ujazd	95-41	5	29	brak lokalizacji	Skarb	Okres wpływów rzymskich	
42	Ujazd	95-41	6	30	brak lokalizacji	Skarb	1336 r.	
43	Ujazd	95-41	7	31	dz. nr 672/4, 674/2	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Epoka kamienia Okres wpływów rzymskich Wczesne średniowiecze	
44	Ujazd	95-41	8	32	brak lokalizacji	Punkt osadniczy	XII-XIII w.	
45	Ujazd	95-41	9	33		Miasto	Średniowiecze	
46	Ujazd	95-41	10	34	dz. nr 87	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Neolit? Pradzieje XIV-XV w.	

47	Ujazd	95-41	11	35	dz. nr 33	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	
48	Ujazd	95-41	12	36	dz. nr 84	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Neolit Okres wpływów rzymskich X-XI w. XIV-XV w. Pradzieje	
49	Ujazd	95-41	13	37	dz. nr 789, 794	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	Pradzieje Wczesne średniowiecze lub średniowiecze	
50	Ujazd	95-41	14	38	dz. nr 693	Punkt osadniczy	Pradzieje	
51	Ujazd	95-41	15	39	dz. nr 1156	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Pradzieje Średniowiecze	
52	Ujazd	95-41	16	40	dz. nr 1315/1	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	Neolit? X-XIII w.	
53	Ujazd	95-41	17	41	dz. nr 337/7	Ślad osadnictwa Osada	Pradzieje Średniowiecze	
54	Ujazd	95-41	18	42	dz. nr 816/1, 816/2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Faza C3-D (kultura przeworska) Wczesne średniowiecze XIV-XV w.	
55	Ujazd	95-41	19	43	dz. nr 1397/2	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Pradzieje Wczesne średniowiecze lub średniowiecze	
56	Ujazd	95-41	20	44	dz. nr 1913/4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Neolit Kultura łużycka Okres wpływów rzymskich	
57	Ujazd	95-41	21	45	dz. nr 1074/2	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Pradzieje XIII w.	
58	Ujazd	95-41	22	46	dz. nr 1074/2	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
59	Ujazd	95-41	23	47	dz. nr 1903/4	Ślad osadnictwa	Kultura łużycka	
60	Ujazd	95-41	24	48	dz. nr 362/2	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	IX-X w. Późne średniowiecze	
61	Ujazd	95-41	25	49	dz. nr 1622	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	IX-X w. XIV-XV w.	
62	Ujazd	95-41	26	50	dz. nr 1586/1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Neolit Późny okres wpływów rzymskich (k. przeworska) XIV-XV w.	
63	Ujazd	95-41	27	51	dz. nr 1074/2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Późny okres wpływów rzymskich Wczesne średniowiecze	
64	Zimna Wódka	94-41	1	13	na granicy pasa autostrady, dz. nr 335/5	Ślad osadnictwa	Neolit	

65	Zimna Wódka	94-41	2	14	dz. nr 926	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka XI - 1 poł. XIII w. Późne średniowiecze XVI w.	
66	Zimna Wódka	94-41	3	15	dz. nr 809	Ślad osadnictwa	XIV-XV w.	
67	Zimna Wódka	94-41	4	16	dz. nr 808/2	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Pradzieje Późne średniowiecze	
68	Zimna Wódka	94-41	5	17	dz. nr 763	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	XI - 1 poł. XIII w. XIV-XV w.	
69	Zimna Wódka	94-41	6	18	dz. nr 904	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	
70	Zimna Wódka	94-41	7	19	dz. nr 949	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Chronologia nieokreślona Wczesne średniowiecze	

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 840).
- 3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2022, poz. 503).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2351 ze zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1973, ze zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 916, ze zm.).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1899, ze zm.).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 194, ze zm.).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1327, ze zm.).
- 11) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385).
- 12) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 ze zm.).
- 13) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.).
- 14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
- 16) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
- 17) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1388).
- 18) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
- 19) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259)
- 20) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).
- 21) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510).
- 22) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.

- 23) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 24) Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.
- 25) Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020-2023.
- 26) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego.
- 27) Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego - Opolskie 2030 r.
- 28) Strategia Rozwoju Powiatu Strzeleckiego na lata 2021-2030
- 29) Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Strzeleckiego na lata 2019-2022.
- 30) Strategia Rozwoju Gminy Ujazd na lata 2015-2025.
- 31) Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Ujazd do roku 2023.
- 32) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ujazd.
- 33) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ujazd.

www.zabytek.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/
www.nid.pl
www.samorzad.nid.pl

Spis tabel, rycin i fotograf:

- Tabela 3. MPZP Gminy Ujazd, w których ustalono zasady ochrony zabytków.
Tabela 4. Obiekty sakralne na terenie Gminy Ujazd.
Tabela 3. Cmentarze z terenu Gminy Ujazd.
Tabela 4. Obiekty użyteczności publicznej z terenu Gminy Ujazd.
Tabela 5. Kapliczki z terenu Gminy Ujazd.
Tabela 6. Zabytki nieruchome Gminy Ujazd wpisane do rejestru zabytków.
Tabela 7. Zabytki ruchome Gminy Ujazd wpisane do rejestru zabytków.
Tabela 8. Analiza SWOT Gminy Ujazd.

Fot. 1. Ujazd – zamek (fot. materiały Gminy Ujazd).

Fot. 2. Ujazd. 1) dom, ul. Powstańców Śląskich 2; 2) dom, ul. Sienkiewicza 3 (fot. materiały Gminy Ujazd).

Fot. 3. Olszowa, budynki folwarczne, ul. Hodowlana (fot. materiały Gminy Ujazd).

Fot. 4. Księży Las, dawna gorzelnia (fot. materiały Gminy Ujazd).

Ryc. 1. Położenie gminy Ujazd (podkład www.ujazd.pl).